

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Kateřina Doubková

Politické znalosti českých občanů

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Zymová

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 24. června 2021

.....

Poděkování

Za cenné rady, připomínky a podněty, stejně jako za věcnou kritiku, bych chtěla poděkovat
Mgr. Kateřině Zymové, vedoucí mé bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	4
1 POLITICKÉ ZNALOSTI	8
1.1 DEFINICE POLITICKÝCH ZNALOSTÍ.....	8
1.2 VÝZNAM POLITICKÝCH ZNALOSTÍ	11
1.1.1. Model demokratické reprezentace	11
1.1.2. Paradox demokracie	12
1.1.3. Kompetentní volič.....	13
1.1.4. Liberální demokracie	13
1.3 VÝHODY POLITICKÝCH ZNALOSTÍ	14
2 FAKTORY ASOCIUJÍCÍ POLITICKÉ ZNALOSTI	16
2.1 VĚK.....	16
2.2 POHLAVÍ	17
2.3 ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ	17
2.4 VZDĚLÁNÍ	18
2.5 ÚČAST VE VOLBÁCH.....	19
2.6 NEVOLEBNÍ PARTICIPACE	21
2.7 INDIVIDUÁLNÍ A INSTITUCIONÁLNÍ ODCIZENÍ	22
2.8 SLEDOVÁNÍ MÉDIÍ	24
3 METODOLOGIE	27
3.1 DATA A METODY	27
3.2 OPERACIONALIZACE PROMĚNNÝCH.....	27
4 ANALÝZA	31
4.1 VZTAH MEZI MÍSTEM BYDLIŠTĚ A POLITICKÝMI ZNALOSTMI	33
4.2 VZTAH MEZI ZÁJMEM O POLITIKU A POLITICKÝMI ZNALOSTMI	35
4.3 TESTOVÁNÍ HYPOTÉZ	37
ZÁVĚR	42
PRAMENY A LITERATURA	45
PŘÍLOHY	51
ABSTRAKT	53

ÚVOD

Téma politických znalostí je důležité pro porozumění politickým problémům a procesům, které umožňují plnohodnotné zapojení občanů do politického života. Politické znalosti napomáhají racionálně reagovat na problémy dnešního světa. Politické znalosti by měly představovat základní předpoklad pro další rozvoj občanských kompetencí a aktivní zapojení občanů do politického života. Rovnoměrné rozložení politických znalostí podporuje lepší reprezentaci celospolečenských zájmů, ne pouhou reprezentaci politicky znalé menšiny.

Jednou z hlavních kompetencí občanů v demokratických společnostech je možnost svobodně volit. Aby občané mohli této kompetence dostát důsledně, je potřebné mít určité politické znalosti a motivaci se o politiku zajímat. Pokud občané vynaloží úsilí, získají relevantní rozhled v demokratické společnosti a sebevědomější rozhodování postavené na faktech. Na mnoho lidí působí politika složitě a nepřehledně. Tento argument může být důvodem toho, proč se mnoho lidí o politiku nezajímá a ani se o ni nechce zajímat. Často se měnící témata a pravidla politiky mohou přispívat k těmto domněnkám. Pro fungující demokratickou společnost není nutné, aby každý občan měl detailní znalosti o politice ve všech jejích sférách, ale dostačovala by určitá znalost základů politiky, politických práv a chodu politické společnosti. Občané, kteří se staví negativně k politice, tak přichází o mnoho příležitostí, jež politika nabízí. Tyto znalosti napomáhají nejen k vyšší reprezentaci individuálních zájmů, ale i dobrému fungování státu. Důraz na důležitost politických znalostí je jedním z faktorů, kterým se tato práce věnuje.

Politické znalosti se také jeví být důležitým předpokladem pro rozvoj dalších občanských kompetencí. Mohou napomáhat k rozvoji obecné politické gramotnosti. Politická znalost napomáhá občanům nepodléhat politickým manipulacím a lépe formulovat jejich zájmy ve společnosti. Právě dnes je orientace v politice důležitější než kdykoliv v minulosti. Moderní doba s sebou nese nejen mnoho pozitiv (snadnější vyhledávání informací), ale také mnohá negativa (zahltčenost informacemi, manipulativní a falešné zprávy či rychle se měnící události v České republice i ve světě). Politika by neměla budit pocit, že je jen pro odborníky a vzdělané elity. Pokud občané překonají prvotní odpor k politice, může se jim naskytnout řada nových možností a témat, která je mohou zajímat a rozvíjet jejich kompetence a schopnosti.

Cílem práce je prozkoumat politické znalosti českých občanů a zjistit, jaké charakteristiky se s nimi pojí. Záměrem této práce je zjistit, jak rozsáhlé znalosti mají čeští občané o politice, jací občané jsou politicky znalejší a jací méně. Jaké faktory mohou vysvětlovat politické znalosti českých občanů a zda se tato úroveň politických znalostí pojí

spíše se socio-ekonomickými faktory či s občanskými kompetencemi. Práce také zkoumá, proč by měly být politické znalosti pro občany důležité. Téma politických znalostí je v současnosti velmi používaným termínem, ať už v podobě občanského vzdělávání o politice, tak i jako možnost v boji proti dezinformacím, které v dnešní době působí na celou společnost. V souvislosti s vytyčeným cílem je zvolena výzkumná otázka: *Jaké faktory vysvětlují odlišnou úroveň politických znalostí občanů ČR?*

Jedním z hlavních zdrojů pro tuto práci je publikace Michaela X. Delli Carpini a Scotta Keetera *What Americans Know about Politics and Why It Matters (1996)*. Tato publikace se zabývá především definováním samotného termínu politických znalostí. Kniha se věnuje politickým znalostem, které zkoumá prostřednictvím amerických veřejných průzkumů. Autoři chápou

socio-ekonomické faktory jako významný ukazatel těchto znalostí. Bílí, vzdělaní a finančně zabezpečení muži vyššího věku jsou lépe informovaní, než ostatní skupiny.

Další knihou, ze které tato práce čerpá, je *Politická informovanost občanů: teorie, měření a role při zkoumání politických postojů (2008)* autorů Lukáše Linka a Pata Lyonse. Tato kniha přináší pohled na politické znalosti především v českém prostředí. Autoři přicházejí se zjištěním, že vyšší politické znalosti mají občané, kteří se nějakým způsobem vztahují k politice. Zajímají se o politiku, anebo jsou do ní zapojeni. Naopak občané odcizení od politiky jsou méně politicky informovaní. Podle autorů jsou rozdíly mezi levicovými a pravicovými voliči v politických znalostech minimální. S touto knihou se doplňuje další publikace již zmíněného autora Pata Lyonse *Political Knowledge in the Czech Republic (2017)*, která se věnuje historii a vývoji politických znalostí v České republice. Lyons se zaměřuje na faktory, které ovlivňují politické znalosti. Jako nejdůležitější stanovuje kombinaci faktorů – motivace, schopnosti a prostředky. Pokud se občan zajímá o politiku, je schopen porozumět politice a má možnost využívat prostředky pro další přístup k politickým informacím, napomáhá to jeho politickým znalostem.

V práci je dále čerpáno z knihy *Mýtus racionálního voliče (2000)*, jejímž autorem je Bryan Caplan. Tato kniha se věnuje termínům jako je paradox demokracie, který umožňuje voličům nemít velké znalosti o politice a rozhodovat se iracionálně při volbě a nejednat tak ve svém nejlepším zájmu.

Pro porozumění politické participaci je v práci využito knihy *Občanství a politická participace v České republice (2017)* autorů Lukáše Linka, Ondřeje Císaře, Ivana Petruška a Kateřiny Vráblíkové. Tato kniha sleduje vývoj politické participace a postojů v ČR a také vývoj aktivit, na kterých čeští občané nejčastěji participují. Podkapitola o politické participaci

je doplněna o díla amerických autorů Nie, Verba, Scholzman a Brady, kteří jsou významnými analytiky tohoto tématu.

Práce je členěna do čtyř kapitol. První kapitola se zabývá samotným pojmem politických znalostí a jeho problematickou konceptualizací. Existuje mnoho podobných termínů jako jsou například politické povědomí a politická, občanská gramotnost. Politické znalosti jsou zde definovány jako faktické znalosti občanů o politice. Tato definice klade důraz na faktické informace, které jsou uloženy v dlouhodobé paměti a napomáhají občanům interpretovat své politické postoje (Carpini, Keeter 1996: 11). Dále se tato kapitola věnuje významu politických znalostí. V současné době jsou občané pod mnoha tlaky jako jsou dezinformace, populismus a manipulace, a proto je velmi důležité prohlubovat tyto znalosti, především z důvodu zajištění kontroly politické reprezentace. V této části je kladen důraz i na důsledky politických znalostí a jejich případnou ignoraci. Trend iracionálních voličů, kteří volí na základě emocí a falešných informací, se může stát hrozbou pro demokracii, pokud se ve společnosti vyskytuje takových občanů dostatek (Caplan 2007: 1–4). Nakonec se tato kapitola zabývá kompetentními voliči a výhodami, které politické znalosti přinášejí.

Druhá kapitola se zaměřuje na faktory, které by mohly asociovat politické znalosti. Prvními zkoumanými faktory jsou socio-ekonomické faktory (věk, pohlaví, spokojenost s životní úrovní a vzdělání). Dalším sledovaným faktorem je účast či neúčast občanů ve volbách. Politická znalost by měla být potřebná, aby se volič mohl racionálně rozhodnout. Nevolební participace je dalším faktorem, který by mohl působit na politické znalosti. Politicky aktivní jedinci jsou motivováni k dalšímu rozvoji svých znalostí. Politické odcizení je negativní faktor, který by mohl ovlivňovat politické znalosti. Tato podkapitola se zabývá těmito jedinci, kteří cítí bezmoc vůči politickému systému a ztrácí motivaci jednat. Dále se zaměřuje na individuálně a institucionálně odcizené občany. Posledním faktorem jsou média, konkrétně jejich sledování.

Ve třetí kapitole jsou popsána data, metody a proměnné, se kterými se pracuje. V této práci je využito kvantitativní metody, která napomáhá k ověření, či vyvrácení stanovených hypotéz. K ověření hypotéz je využito výzkumného šetření CVVM z roku 2018. Z tohoto kvantitativního šetření je využito otázek o politice. Českým občanům byla pokládána sada otázek, která ověřovala znalost základních informací o české politice, ale i zahraniční politice. Otázky byly v téměř všech případech uzavřené. Tato data jsou zpracována prostřednictvím statistického programu SPSS.

V poslední kapitole jsou zkoumány odpovědi českých občanů na politické otázky a s tím jsou analyzovány i charakteristiky pojící se s politickými znalostmi českých občanů. V druhé

části této kapitoly jsou prozkoumány možné asociace jednotlivých faktorů a politických znalostí a jsou zde ověřeny stanovené hypotézy.

Výzkum politických znalostí je poznamenán určitými metodologickými nedostatky. V první řadě se musí vypořádat se samotným měřením politických znalostí. Měření je uskutečňováno prostřednictvím uzavřených otázek, ve kterých respondenti určují pravdivost či nepravdivost výroků. Výzkum může být ovlivněn tipováním respondentů a nemusí tak docházet k měření opravdových znalostí. Druhým nedostatkem je, že data, se kterými se v této práci pracuje, nevysvětlují příčinné vztahy, ale pouze korelaci mezi jednotlivými proměnnými. Záměrem bakalářské práce je na tuto korelaci poukázat a uvést možné faktory posilující politické znalosti.

1 POLITICKÉ ZNALOSTI

První kapitola se zabývá termínem politických znalostí a významem politických znalostí pro fungování demokratické společnosti. Dále jsou zde představeny i podobné termíny, které jsou s politickými znalostmi často zaměňovány. Politické znalosti jsou v politologii problematickým konceptem, jelikož se setkáváme s mnoha termíny jako jsou politické povědomí, politická odbornost, politická gramotnost, politická sofistikovanost, občanské kompetence, občanská gramotnost. Například označení politická gramotnost je schopnost, která zahrnuje znalosti o politice, orientování se v ní a její porozumění, popřípadě i zapojení se do ní. Občané, kteří jsou politicky gramotní, budou chápat rozdíly mezi jednotlivými politickými stranami a budou znát základní politické termíny a fakta (Cassel & Lo, 1997: 321). Politická sofistikovanost je termín, který se zabývá zájmem o politiku a politickou motivací, jíž ovlivňuje jednání daného občana (Luskin, 1987: 858–859). Sofistikovanost v tomto případě představuje míru a četnost, jak se občan o politiku zajímá, nežli tím, co si o politice myslí. Opakem politicky sofistikovaného občana bude občan s nezájmem, nikoliv však nevědomý občan (Tamtéž: 864). Oproti politickým znalostem představuje politická gramotnost i politická sofistikovanost širší pojem zahrnující více vlastností. Politická gramotnost napomáhá k širšímu porozumění politice. Politická sofistikovanost se pojí především se zájmem o politiku a motivací. Nejedná se pouze o správné znalosti politiky, ale i aplikování těchto znalostí do praktického života. Oba termíny představují více rozvinuté občanské schopnosti než politické znalosti.

1.1 Definice politických znalostí

Pro lepší porozumění definice politických znalostí je tento pojem nejprve definován samostatně. Znalost je definována jako „*schopnost člověka uchovávat, komunikovat a zpracovávat informace do systematicky a hierarchicky uspořádaných znalostních struktur. Znalost je charakterizována schopností abstrakce a generalizace dat a informací*“ (Katuščák et al., 1998: 320).

Pro pojem politika můžeme použít trojdimenzionální vysvětlení. Politika jako *polity*, *politics*, *policy*. Polity označuje normativní, institucionální (formální) složku, politics vyjadřuje procesuální aspekt politiky a policy se zabývá obsahovou a materiální stránkou (Fiala, Schubert 2000: 17–19). Abstraktnější definice pojmu politika je „*aktivita zahrnující uznání a smiřování opomíjených si zájmů*“ (Scruton, 1999: 106).

Michael X. Delli Carpini a Scott Keeter (1996) definují pojem politické znalosti jako faktické znalosti občanů o politice. Tato definice klade důraz na faktické informace, které jsou

uložené v dlouhodobé paměti a napomáhají občanům interpretovat své politické postoje. Důraz na faktické informace odlišuje politické znalosti od jiných podobných termínů, jako jsou hodnoty, postoje, názory, participace a jiné. Důraz na faktické znalosti, které tato definice zahrnuje, nabízí pohled na jistou problematiku. Definice Carpiniho a Keetera se zaměřuje na správná fakta o politice, a proto vyvstává otázka, co můžeme považovat za prokázaný fakt. Stanovení správnosti odpovědi na politické znalosti je do jisté míry subjektivní. Za prokazatelný fakt můžeme považovat informace, které se odvolávají na objektivní zdroje. Například nemůžeme s jistotou určit, kolik lidí žije v chudobě. Ale můžeme určit, s odvoláním na definici vlády, kolik lidí žije pod hranicí chudoby (Tamtéž: 11–12). Definice Carpiniho a Keetera se zaměřuje pouze na objektivní a faktické znalosti, které se odvolávají na odborný zdroj. Tyto znalosti musí být uloženy v dlouhodobé paměti, aby občané využívali zapamatovaných poznatků a dokázali si je vybavit.

Znalosti z oblasti fungování vlády a institucí, postoje politických lídrů k ekonomickým, sociálním a aktuálním problémům napomáhají k orientaci v politice a efektivnějšímu vyjádření se na politické účasti. Čím vyšší a rovnoměrné rozdělení těchto znalostí je mezi občany, tím vyšší je pravděpodobnost, že vláda bude odrazet veřejný zájem a bude svým občanům zodpovědná. Více informovaní občané jsou lépe připraveni reflektovat dění politické reprezentace a definovat své zájmy v případě střetu. Naopak méně informovaní občané jsou v této situaci znevýhodněni (Tamtéž: 218–219).

Problematika politických znalostí se snaží odpovědět na míru informovanosti občanů. Přesněji – hledá odpovědi na otázky typu „*Kolik toho občané vědí o politice?*“ a „*Kolik lidí je informováno nebo jsou naopak ignorantští vůči politice?*“ (Kennamer, 1992: 19). Míra znalostí občanů je důležitým měřítkem pro kvalitu demokracie. Čím větší je míra politických znalostí ve společnosti, tím lépe funguje demokracie (Tamtéž: 20). Autoři Carpini a Keeter (2002: 35) říkají, že: „*veřejné informace jsou měnou, díky které demokracie funguje*¹.“

Politické znalosti jsou nejčastěji měřeny pomocí průzkumů veřejného mínění, kde respondenti odpovídají na otázky ohledně politiky. Jsou to otázky na jména politických představitelů, mezinárodních institucí nebo na politickou historii daného státu (Lyons, 2007: 19). Politické znalosti jsou základem pro racionální rozhodnutí, díky znalostem mají jedinci povědomí o tom, jak vláda funguje. Znalosti jsou získávány nepřetržitě od dětství a jsou spojovány s úrovní vzdělání (Tamtéž: 57).

¹ vlastní překlad, originál: „public information is the currency on which demecracy operates.“

Podle Leo Strausse má téměř každý občan alespoň minimální politické znalosti, každý občan má určitou míru znalostí ohledně fungování státu (Strauss, 1959: 14). Politické znalosti jsou ovlivněny politickými názory jedinců, které jsou naopak od znalostí vytvářeny na základě našich předsudků, hodnot, víry, postojů atd. Politické znalosti a politické názory dohromady tvoří naše politické vnímání a jsou klíčové pro jejich porozumění (Tamtéž: 15).

Mnoho autorů (Kuklinski, 2000) se shoduje, že občané nejsou zcela politicky neinformovaní, ale že jsou špatně informovaní. Lidé tedy určité informace a znalosti o politice mají, ale mohou používat nesprávné informace, na základě kterých si utvářejí své preference a ty brání občanům k faktickému vzdělávání (Tamtéž: 792). Při definici těchto občanů musíme tedy rozlišovat mezi jedinci, kteří jsou špatně informovaní, a jedinci, kteří nejsou informovaní. Informovaný občan má faktické a přesné informace, neinformovaný občan je nemá vůbec (Tamtéž). Špatně informovaný občan sice disponuje určitými informacemi, které považuje za správné, ty jsou ale ve své podstatě špatné. Poslední dvě skupiny občanů jsou v politologických výzkumech považovány za jednu skupinu. Pokud občan odpoví na otázky špatně (nebo neodpoví-li vůbec), nenastává signifikantní rozdíl (Tamtéž: 793).

K dobrému fungování demokratického státu jsou informovaní občané velmi důležití. Plnohodnotné zapojení občanů do politického života zvyšuje efektivnost chodu státu a pomáhá občanům se v něm lépe orientovat. Politicky vzdělaní občané jsou pro demokracii lepší než nevdělaní občané. Na základě výzkumů prováděných v USA se ukazuje, že ve společnosti jsou politické znalosti v průměru nízké a existuje velký rozptyl mezi znalostmi jednotlivých respondentů (Converse in Linek & Lyons, 2008: 15). Celkově se budou politicky informovaní občané více účastnit voleb, nebudou hlasovat jen na základě kandidátů, ale i na základě postojů. Své hlasy odevzdají kandidátům reprezentujícím jejich zájmy a jednajícím v jejich prospěch, protože jsou v souladu s jejich politickou ideologií. Tito občané dokáží racionálně argumentovat, jsou odolnější vůči výzvám dnešní politiky a naopak neinformovaní občané mají větší tendenci nekriticky důvěřovat médiím (Linek & Lyons, 2008: 15).

Schopnost vyznat se v politickém dění je důležitou vlastností proto, aby se občané orientovali ve fungování demokratické společnosti. Vyšší informovanost napomáhá k lepšímu porozumění dnešních politických problémů, a k orientaci v politických stranách, identifikaci svých názorů a postojů s politickou stranou a celkově občanské společnosti. Na druhou stranu samotné politické znalosti nepředstavují kompetence, které by postačovaly ke všem rozhodováním v demokratickém státě. Politické znalosti fungují spíše jako jeden z předpokladů pro další rozvoj občanských schopností.

1.2 Význam politických znalostí

Politické znalosti jsou důležité pro porozumění politickým problémům a procesům, které umožňují plnohodnotné zapojení občanů do politického života. Politické znalosti mohou napomáhat občanům racionálně reagovat na současné hrozby jako jsou dezinformace, populismus, propaganda, manipulace a také napomáhat k lepšímu chodu demokratického státu. Pro lepší pochopení významu politických znalostí se tato podkapitola věnuje termínům jako je model demokratické reprezentace, paradox demokracie, kompetentní volič a liberální demokracie. Tyto termíny napomáhají k lepšímu porozumění významu politických znalostí a představují jevy, které se vyskytují v moderní demokratické společnosti.

Rozložení a míra politických znalostí ve společnosti ovlivňují efektivitu demokracie. Ve společnostech, ve kterých jsou politické znalosti vyšší a jsou rovnoměrně rozložené, je chod státu více reprezentativní. Pokud se ve státě vyskytuje pouze politicky aktivní menšina, neznamená to, že zastupuje a reprezentuje celou společnost. Všichni občané nemají stejné zájmy a preference. Tato menšina zastupuje pouze své zájmy a nedochází k reprezentaci celého spektra společnosti. Aktivita menšiny přináší svým členům výhody v politické reprezentaci. Naopak většina, která není aktivní nemá tyto výhody a není reprezentovaná (Carpini & Keeter, 1996: 9). Míra politických znalostí je stejně důležitá jako rovnoměrná distribuce politických znalostí pro kvalitní a efektivní fungování demokracie.

1.1.1. Model demokratické reprezentace

K efektivnímu fungování demokratického státu je zapotřebí politická reprezentace prostřednictvím politických stran. Právě model odpovědných politických stran je důvod, proč by se měli voliči zajímat o politiku. Podle teorie demokratické reprezentace, mají občané právo odstranit politické strany z vlády v případě, že strany, které zvolili do úřadu, jednají v rozporu se svým programem a ohrožují tak chod demokracie (Berlin in Linek & Lyons, 2008: 16). Voliči by měli dokázat kriticky hodnotit programy stran před volbami, ale i kontrolovat konání politických stran v úřadě. Na základě dostatečných politických znalostí vybírají politickou stranu, se kterou se nejvíce programově ztotožňují. Tuto teorii někteří autoři zamítají a tvrdí, že politické znalosti nejsou postačující pro správné politické rozhodnutí. Voliči, jenž nejsou dostatečně politicky vzdělaní se mohou rozhodovat na základě svého okolí s lepšími znalostmi (Linek, & Lyons, 2008: 16–17). Občané by měli mít dostatečné znalosti, aby si mohli zvolit reprezentanty, kteří budou opravdu reprezentovat jejich zájmy.

Podle Hanny Pitikin politická reprezentace „představuje zhmotnění něčeho, co přesto není doslova přítomné².“ (Pitkin, 1972: 144). Tato reprezentace má dvě složky „*standing for*“ je zástupcem reprezentovaným, reflektuje společnost (Tamtéž: 61) a „*acting for*“ koná ve prospěch reprezentovaných, zastupuje je jejich jménem (Tamtéž: 113–114). Pitkin klade především důraz na reprezentaci „*acting for*“. Politická reprezentace by měla jednat v souladu s občany, které reprezentuje, a zároveň jim má být zodpovědná. Reprezentanti a reprezentovaní jednají nezávisle, ale reprezentanti jsou jim do jisté míry podřízeni (Tamtéž: 209). Reprezentanti by neměli být v konfliktu s reprezentovanými, protože plní jejich zájmy (Tamtéž: 210). Reprezentanti a reprezentovaní tak nejsou na stejné úrovni. Obě skupiny jednají nezávisle, ale reprezentovaní mají moc jim vyslovit svou nespokojenost. Důvěra reprezentujícím je delegována, a proto mají reprezentovaní možnost tuto důvěru odebrat. Právě politické znalosti by měly napomáhat zodpovědné reprezentaci. Občané, kteří se o politiku zajímají, mají větší pravděpodobnost, že postřehnou špatnou reprezentaci a budou ji vést k odpovědnosti.

1.1.2. Paradox demokracie

Demokracie chrání lid proti škodlivým politikám v případě, kdy je společnost reprezentována politiky, kteří se snaží jednat spravedlivě. V demokracii může nastat případ, že si lidé zvolí politiky nedbající o většinové zájmy lidu a společnost tak reprezentují špatně. Politická volba občanů vyjádřená demokratickým způsobem jim tak nepřináší žádoucí reprezentaci. V tom spočívá paradox demokracie (Caplan, 2007: 3). Tento paradox demokracie je posílen trendem iracionality voličů, kteří volí na základě emocí, falešných informací a vlivů (Tamtéž: 2). Občané vnímají fungování demokracie jako uspokojení jejich potřeb, pokud je ve společnosti mnoho iracionálních voličů toto fungování demokracie pro ně může být hrozbou. Síla demokracie je v jejich občanech a v možnosti kontroly.

Iracionálními voliči se stávají ti lidé, kteří nemají dostatek odborných informací nebo tyto informace neumí zpracovat. Volnější definice iracionálních voličů zahrnuje i ty jedince, kteří si relevantní informace a fakta alespoň snaží vyhledávat, ale neumí je zpracovávat (Tamtéž 98–99). Tito iracionální voliči jsou podle Caplana až ignorantští vůči „nepříjemným“ faktům, protože nechtějí ohrozit své vnímání světa (Tamtéž: 102). Takto smýšlející občané nejsou ignorantští pouze kvůli nedostatku informací, ale i kvůli své nevěli je přijímat a mají větší sklon podlehnout propagandám (Tamtéž: 103). Iracionální voliči tak brání lepšímu

² vlastní překlad, originál: „*the making present of something which is nevertheless not literally present*“

fungování demokracie a ohrožují tím jak sami sebe, tak i celou společnost. Východiskem z tohoto paradoxu by mělo být právě vzdělávání v oblasti fungování státu, aby si občané nevybírali špatné politiky a nedávali příliš velký prostor emocím při rozhodování.

1.1.3. Kompetentní volič

Jednou z hlavních kompetencí občanů v demokratických společnostech je možnost volit. Tato pravomoc je důležitá pro fungování demokracie, přesto pouhé odevzdání hlasu není dostatečné. Občané by měli jednat jako kompetentní voliči. Své hlasy by měli odevzdat straně nebo kandidátům, kteří reprezentují jejich zájmy.

Špatně informovaní nebo ignorantští voliči hlasují náhodně, nebo na základě falešných či zmanipulovaných informací. Takové hlasování nepředstavuje ideální model demokratické reprezentace a není racionální. Dalším druhem voliče je volič specialista (Carpini, Keeter, 1996: 50). Tento volič se zaměřuje na určitou oblast politiky. Svůj hlas dává pouze těm stranám a kandidátům, kteří splňují preference v dané oblasti. Další program je pro něj irelevantní. U ostatních politických otázek již není tento volič příliš vzdělaný. Voliči specialisté volí na základě svých určitých preferencí a na rozdíl od špatně informovaných voličů volí cíleně, nikoliv náhodně, přesto jsou vystaveni riziku, že opomenou jiné důležité politické otázky. Tito voliči volí jako při referendu (Tamtéž). Voliči generalisté se rozhodují jak hlasovat na základě velkého množství informací z různých oblastí politiky, aniž by byli experti. Tento druh voličů má větší pravděpodobnost, že zvolí zodpovědnější politiky (Tamtéž: 50–51).

Pro efektivní fungování demokracie je schopnost voličů být generalisty velmi důležitou. Čím více občanů má obecné povědomí a přehled o politikách a politicích, tím lepší je demokratická společnost (Tamtéž: 60). Pro občany, kteří jsou informovaní, funguje demokracie lépe než u neinformovaných občanů (Tamtéž: 61). Voliči nemusí být experty, aby mohla demokracie dobře fungovat, pro spoustu občanů je tato možnost i nereálná. Je velmi nepravděpodobné, aby byli občané experty na všechny politické otázky. Schopnost být expertem ve všech sférách politiky by vyžadovalo spoustu času a motivace, kterou většina občanů nemá. Jako důležitější se jeví schopnost vybrat zodpovědné politiky, kteří plní funkci specialistů.

1.1.4. Liberální demokracie

Liberální demokracii definují autoři Bollen a Paxton na základě dvou dimenzí, jež občanům umožňují systém založený na demokratických pravidlech a politických svobodách. Demokratická pravidla představují nejen rozsah odpovědnosti vlády k občanům, ale také právo občanů se podílet na vládě buď přímo, či prostřednictvím volených zástupců. Druhá dimenze politické svobody je splněna, pokud mohou občané svůj politický názor svobodně projevit

prostřednictvím jakéhokoliv média a mohou se sdružovat a zakládat politické strany (Bollen & Paxton, 2000: 59–60).

Bez svrchovanosti lidu nemůže existovat demokracie, ale pouze lid nestačí. Demokracie, která spoléhá jen na tuto složku, může vést k rozpadu, zneužití moci nebo tyranii většiny (Kruse: 14). Ústavní složka právě těmto procesům zabraňuje. Politické znalosti občanů jsou potřebné, aby se mohl definovat rozdíl mezi demokratickými procesy a těmi nedemokratickými (Tamtéž: 16). Pilíře lidu a ústavy na sobě závisí a společně zajišťují stabilitu.

Podle Johna Locka (1965) lidé uzavírají společenskou smlouvu a tím se vzdávají části svých přirozených práv, především kvůli ochraně svého vlastnictví. Vlastnictvím Locke nemyslí pouze fyzický majetek, ale i vlastnění samotné osoby. Společenství lidí je ochránářské, které chrání individuální zájmy jednotlivců a jejich majetek před ostatními. Vymezení této společnosti je ve smyslu negativní svobody. Lidem je povoleno vše, co není zakázáno. V této společnosti mohou lidé využít svých schopností pro maximalizaci svých potřeb. Nejschopnější jedinci využívají největších výhod. Jakou roli má tedy občan v liberální demokracii? Občané mají pravomoc vybírat, kdo bude vládnout, pravomoc volit své lídry do funkce. Volby jsou základním způsobem, jakým se občané účastní na demokracii. S volební účastí mají občané možnost se vyslovit, jakým směrem by měli politici stát řídit. Společnost potřebuje kompetentní voliče, kteří si zvolí zodpovědné politiky, a tím ochrání svůj majetek a své zájmy. Možnost ochrany by měla být hlavní motivací, aby se lid občansky zapojil.

1.3 Výhody politických znalostí

Občané, kteří jsou politicky informovaní, by měli být lépe připravení pro demokratickou společnost. Hlavní výhodou pro tyto občany je, že by se díky svému zájmu měli stávat kompetentními voliči a volit zodpovědné politiky. Díky znalostem o fungování státu, svých práv a povinností se občanům daří lépe orientovat a zapojovat ve společnosti. Na rozdíl od méně informovaných občanů, kteří nemají stejné výhody. Důležitým faktorem je, kolik se těchto informovaných občanů nachází ve společnosti. Obecně platí, že čím více jich je, tím lépe pro společnost. Výzkumy ukazují, že politická informovanost vede k mnoha pozitivním občanským vlastnostem (např.: Keeter & Carpini 1996; Popkin & Dimock, 2010).

Politicky informovaní občané jsou více tolerantní, více se účastní na politice, jsou schopnější formulovat a zaujímat názory a postoje. Tito občané snadněji identifikují své zájmy, díky kterým jsou schopni je propojit s politickými postoji (Keeter & Carpini, 1996: 219). Pokud se informovaných občanů nachází ve společnosti mnoho, profituje z toho společnost jako celek (Tamtéž). Naopak občané, kteří mají nižší politické znalosti, mají méně stabilní názory,

snadněji podléhají propagandám, hůře rozpoznávají relevantní zdroje informací a nedaří se jim identifikovat své zájmy s politickými stranami (Tamtéž: 265) a mnohem častěji se spoléhají na osobní charakteristiku politiků a politických stran (Popkin & Dimock, 2010: 127). Občané nemusí být experty na všechny politické problémy, ale musí mít alespoň základní znalosti o politice. Pouze tak budou moci rozumět jejímu fungování (Tamtéž: 118).

Politické znalosti nejsou ve společnosti rovnoměrně rozložené, vyšších znalostí dosahují zpravidla socio-ekonomicky zabezpečené občane (Keeter & Carpini, 1996: 265). Neinformovaným občanům hrozí nebezpečí, že nebudou dostatečně reprezentováni. Skupiny občanů, kteří se nezajímají o politické fungování, se samy dostávají do izolace a nedostává se jim výhod jako informovaným skupinám.

2 FAKTORY ASOCIJÍCÍ POLITICKÉ ZNALOSTI

Tato kapitola se zabývá faktory, jež mohou asociovat politické znalosti. Jsou zde představeny faktory, které mohou mít jak pozitivní, tak negativní dopad na zkoumanou problematiku. Mezi pozorovanými proměnnými nastává problém v rozlišení, které proměnné jsou spouštěčem politických znalostí, a které jsou spouštěny politickými znalostmi. Možné působení těchto faktorů na politické znalosti je součástí výzkumné otázky, která je stanovená v této bakalářské práci. V této kapitole jsou také představeny hypotézy.

2.1 Věk

Vyšší věk by měl představovat základní faktor pro predikci politických znalostí, protože jsou s ním spjaty i faktory jako jsou inteligence a vzdělání. Zatímco by mělo docházet k vyšším politickým znalostem u mladších lidí, protože více lidí má šanci na dosažení vyššího vzdělání, celosvětově však klesá zájem mladých lidí o politiku, a to negativně ovlivňuje i jejich politické znalosti (Carpini & Keeter, 1996: 200). V současnosti dochází k větším rozdílům ve znalostech mezi mladými a staršími lidmi. Starší lidé mají více politických znalostí, než mladí lidé (Tamtéž: 202). Tato skutečnost může být způsobena zkušenostmi, které během života starší lidé získávají, ale také klesajícím zájmem o politiku a nižší volební účastí u mladých lidí. Brenda O'Neill (2007: 6) říká, že „*Kanadská mládež má v dnešní době menší pravděpodobnost, že bude volit, že bude vstupovat do politických stran a zájmových skupin, že se bude méně zajímat o politiku a méně toho vědět o politice než ostatní Kanadané.*“³ K nižším politickým znalostem u mladších lidí přispívá i fakt, že oproti starším lidem sledují zpravodajství méně (Hospodářské noviny 2018). Nezájem mladých lidí o zpravodajství může jejich politické znalosti snižovat, jelikož přichází o jeden z hlavních zdrojů politických informací. V kombinaci těchto faktorů je formulována hypotéza.

Hypotéza 1: Čím vyšší je občanův věk, tím vyšší jsou jeho politické znalosti.

³ vlastní překlad, originál: „*They are less likely to vote, are less likely to be members of political parties and interest groups, are less interested in politics and know less about politics than other Canadians.*“

2.2 Pohlaví

Mnoho studií přichází s tvrzením, že ženy toho vědí o politice méně, než muži (Carpini & Keeter, 1996: 204; Verba et al., 1997: 1052). Tyto rozdíly nejsou vysvětlovány biologicky, ale sociální strukturou. Postavení žen ve společnosti je jiné, než u mužů. Ženy mají jiné sociální podmínky, dostává se jim méně příležitostí, aby vstoupily do politiky a mají před sebou více bariér. Ženy jsou také znevýhodněny ve svém volném čase, který častěji věnují péči o děti a domácnost (Carpini & Keeter, 1996: 204). Faktor pohlaví souvisí s mnoha jinými faktory, jako jsou vzdělání, příjem a rodinné prostředí. Rozdíly mezi pohlavími jsou mnohem více ovlivněny sociálními aspekty, a to činí tento faktor velmi obtížně měřitelný. (Dolan, 2011: 98). Muži se více účastní a angažují v politice a více se o ni zajímají, čímž přispívají politickým znalostem a politika je nadále spíše „pánskou hrou“ (Verba et al., 1997: 1069–1070). Nedostatek času a možností u žen být vystavovány politickým informacím, vede k nižším znalostem o politice, a proto je formulována hypotéza.

Hypotéza 2: Muži mají vyšší politické znalosti.

2.3 Životní úroveň

Životní úroveň je míra uspokojování materiálních i nemateriálních potřeb jednotlivce či skupiny. Životní úroveň může být dále popisována jako vztah mezi skutečností a tím, co daná osoba pociťuje jako žádoucí (Tuček, 2003: 113). Tato definice vnímá životní úroveň jako subjektivní hodnocení aktuální situace, spokojenosti s ní a reflektuje otázku do jaké míry může jednatlivec uspokojovat své potřeby a využívat prostředky kolem sebe. Životní úroveň v sobě zahrnuje i nemateriální potřeby jako jsou: přístup ke vzdělání, pocit sociální jistoty, spokojenost s demokratičností politického systému (Tamtéž). Všechny tyto potřeby mohou přispívat k politickým znalostem. Dalo by se předpokládat, že vyšší spokojenost s životní úrovní vede k vyšším politickým znalostem, protože spokojenější občané budou více využívat svých prostředků kolem sebe a bude se jim dostávat i lepších podmínek.

Hypotéza 3: Čím více je občan spokojený se svou životní situací, tím vyšší jsou jeho politické znalosti.

2.4 Vzdělání

Prostřednictvím vzdělání získávají jedinci potřebné znalosti a vědomosti o fungování společnosti. Vzdělání je faktor, který ovlivňuje příjem, chování, hodnoty, postoje, názory a kvalitu života (Hamplová & Katrňák, 2018: 5). Vzdělání také představuje jeden z nejsilnějších faktorů, který předpovídá politickou participaci (Verba et al., 2003: 46). Vzdělání tedy pozitivně ovlivňuje mnoho aspektů lidského života. Prostřednictvím vzdělávání získávají občané základní vědomosti, které jim napomáhají k získávání dalších vědomostí a kompetencí.

Velkým problémem v Česku jsou vzdělanostní rozdíly, které determinují další rozvoj. Tyto rozdíly se objevují již v nízkém věku, jelikož prostředí, ze kterého dítě pochází, má velký dopad na jeho vzdělání. Pokud jsou vzdělanější jedinci vybaveni lepšími občanskými schopnostmi než jedinci s nižším vzděláním a liší se i v postojích, může docházet k jejich nedostatečné volební reprezentaci. Když uvážíme, že skupiny s nižším vzděláním chodí méně k volbám (Linek, 2013: 11). Největší rozdíly v postojích mezi vzdělanostními skupinami nastávají v konzervativních hodnotách. Jedinci s vyšším vzděláním mají negativní vazbu ke konzervatismu, a naopak jedinci s nižším vzděláním mají pozitivní vazbu (Hamplová & Katrňák, 2018: 152). Úroveň vzdělání je v Česku předurčována především socioekonomickým kapitálem. Děti z ekonomicky a sociálně zajištěných rodin dosahují lepšího vzdělání než děti, které mají oba tyto kapitály nízké (Prokop, 2020: 73). Tato nerovnost napomáhá k rozdílu mezi jednotlivými společenskými skupinami a vzděláním. Úroveň vzdělání je tedy ovlivněna sociálním kapitálem a rodinným původem.

Rozdíly mezi studenty s maturitou a studenty bez maturity jsou jak ve vzdělání, tak i v postojích a preferencích politických stran (Prokop, 2020: 74). S tím souvisí i mediální gramotnost, tedy schopnost rozeznat a kriticky zhodnotit zpravodajské či postojové zdroje. Mediální gramotnost je klíčová pro identifikaci propagandy a dezinformací. Vzdělávací program *Jeden svět na školách* provedl v roce 2018 výzkum mediální gramotnosti u studentů středních škol. Mediální gramotnost těchto studentů je nízká, největší problém dělá žákům fungování internetových vyhledávačů. Dále to bylo kritické posuzování mediálních sdělení, rozlišení dezinformačních webů a analýza mediálního sdělení. V průzkumu si nejlépe vedli studenti gymnázií, přesto jejich průměrné body nejsou nijak vysoké (8,5 z 15) (Jeden svět na školách 2018). Tento fakt ukazuje na mezery českého školství. Především nedostatečná modernizace, která by napomáhala připravovat žáky na výzvy dnešního světa, jako jsou mediální gramotnost, kritický přístup k informacím a také podpora demokratického vzdělávání.

Vzdělání a média mají společně velký vliv na politické znalosti. Úroveň dosaženého vzdělání velmi ovlivňuje schopnost občanů porozumět politickým zprávám, které často obsahují grafy, tabulky atd. Mezi občany s nižším vzděláním a politickými znalostmi a vyšším vzděláním a politickými znalostmi vzniká velký rozdíl. Vyšší novinové pokrytí zpravodajství zvyšuje míru politických znalostí, ale primárně působí jen na jedince s vyšším vzděláním. Naopak zpravodajství prostřednictvím televize podporuje politické znalosti jedinců i s nižším vzděláním (Jerit, Barabas, & Bolsen, 2006: 268). Tištěné zpravodajství má větší vliv na míru politických znalostí, nežli televizní zpravodajství, protože obsahuje více faktických informací. Se zvýšením zpravodajského pokrytí se posiluje pozitivní vztah mezi vzděláním a politickými znalostmi. Poskytování většího množství informací napomáhá k posílení rozdílů mezi vzdělanostními skupinami (Tamtéž: 276–278).

Díky vzdělání získávají jedinci znalosti o politice a jsou i lépe připraveni pro práci s médii. Úroveň vzdělání, kterého jedinci dosáhnou, by měla ovlivňovat míru politických znalostí. Čím vyššího vzdělání jedinec dosáhl, tím více politických znalostí by měl mít. Proto je formulována hypotéza.

Hypotéza 4: Čím vyšší vzdělání občana, tím vyšší jsou jeho politické znalosti.

2.5 Účast ve volbách

Politická znalost je potřebná pro voličovo rozhodnutí ve volbách. Takové rozhodnutí by nemělo být podloženo na základě pocitů či osobní charakteristiky kandidáta. Voliči by měli mít dostatek informací, díky kterým mohou vybrat kandidáty (Bernhard & Freeder, 2018: 605). Občané s menší mírou politického vzdělání požadují více osobních informací o kandidátech. Naopak více vzdělání občané chtějí znát informace o zkušenostech a programu kandidáta. Politicky informovaní voliči by měli být schopni tyto informace odlišit a rozhodnout se podle objektivních dat (Tamtéž: 613–614). Politicky informovaní občané jsou schopni lépe vybírat politiky a politické strany na základě blízkosti jejich politické ideologie a tito voliči volí více strategicky (Singh & Roy, 2014: 98). Iracionálnost voličů je velkým problémem, protože tito voliči nemusí volit tak, aby dosáhli svých nejlepších zájmů, ale rozhodují se na základě faktorů jako jsou osobnost kandidátů, charisma atd. Opomíjejí důraz na programovou blízkost, a tím mohou ohrožovat své zájmy.

Rozhodnutí volit je velmi zásadní pro rozvoj politické aktivity. Volení funguje jako nejzákladnější forma, která vede k dalšímu rozvoji. Voliči se s větší pravděpodobností zajímají o politiku, dobrovolnictví, účastní se demonstrací a více se angažují ve společenských

aktivitách než nevoliči (Putnam, 2000: 65). Rozvoj politicky aktivní společnosti pomocí voleb však není zcela jistý. Je možné, že dochází k tomuto jevu opačně. Politicky aktivní společnost vede k vyšší volební účasti (Tamtéž: 66). Přesto zůstává účast ve volbách jedním z primárních práv demokratické společnosti, které je důležité rozvíjet, aby bylo dosaženo i dalších občanských schopností.

Autoři Richard R. Lau a David P. Redlawsk (1997) přichází s pojem „*correct voting*“. Správnost volby definují na základě voličovy ideologie, postojů, názorů, zájmů a míry do jaké se shodují s politickou stranou, kterou si volič vybere. Pojem správného hlasování je zavádějící, protože je těžké určit, který hlas je správný. Autoři kladou důraz na voličovu informovanost, pouze volič, který má relevantní informace a rozumí volebním podmínkám, se může rozhodovat správně. „*Občané mohou splnit své demokratické povinnosti, pouze za předpokladu, že hlasují správně*“ (Lau & Redlawsk, 1997: 585). Politické znalosti ovlivňují volební účast i správnost hlasování. Důležitými faktory jsou faktická politická znalost a zájem o politiku. Občané hlasují ve vlastním zájmu, pokud volí konzistentně na základě svých politických postojů. Pat Lyons argumentuje, že politické znalosti však mají vyšší vliv na volební účast, nežli na správnost hlasování. Politické znalosti tak podporují vyšší volební účast ve společnosti (Lyons, 2017: 344–345).

Nízká volební účast souvisí s pocitem odcizení, kdy voliči nedůvěřují politikům ani institucím. Po jejich zvolení nedostatečně reflektují zájmy lidí, ale preferují své zájmy (Linek in Vlachová & Sedláčková, 2013: 99). Před volbami jsou voliči vystaveni mnoha politickým debatám, a tudíž i politickým informacím. Občané, kteří se rozhodnou jít k volbám, jsou tak pod tlakem těchto informací, více se v danou chvíli zajímají o politiku. Můžeme předpokládat, že tito občané si budou vyhledávat informace o jednotlivých stranách či kandidátech, aby rozšířili své znalosti. Nutno podotknout, že v tomto vztahu není zcela jasné, která z proměnných je spouštěčem, protože kauzální vztah těchto proměnných se může ubírat oběma směry. Účast ve volbách může ovlivnit politické znalosti, ale politické znalosti mohou také ovlivňovat ochotu účastnit se voleb. Je formulována hypotéza.

Hypotéza 5: Občané, kteří se účastní voleb, mají vyšší politické znalosti.

⁴ vlastní překlad, originál: „*Citizens fulfill their democratic duties if, most of the time they vote „correctly.*“

2.6 Nevolební participace

Politické znalosti jsou důležitou podmínkou pro politickou participaci, protože znalosti o politice fungují jako základ pro její další rozvoj. Robert Putnam tuto skutečnost popisuje jako „*hraní hry*“. Občané musí znát pravidla hry, aby se mohli účastnit (Putnam, 2000: 67). Putnam tedy chápe politické znalosti jako jednu z podmínek pro další rozvoj politické participace, znalosti jsou jejím základem, na který se dále vážou.

Verba, Nie a Kim definují politickou participaci jako soubor zákonných aktivit, které jsou vykonávány soukromými občany. Tyto aktivity jsou přímo zaměřeny na ovlivnění výběru vlády a rozhodování vlády. Jejich definice zahrnuje jak volební, tak i nevolební ovlivňování vlády a soustředí se pouze na zákonné formy těchto aktivit (konvenční participace) (Verba et al., 1978: 46–47).

Politická participace musí splňovat tři kritéria. (1.) Je to politická aktivita, ne pouhá pozornost vůči politice. Zájem o politiku, názory a politická komunikace vůči neveřejným činitelům se neřadí mezi tyto aktivity. (2.) Je to aktivita, která je vykonána s cílem ovlivnit přímo či nepřímo politickou činnost. (3.) Tato aktivita je vykonávána dobrovolně, a tudíž není vynucována zákonem. Zároveň nezahrnuje placenou funkci, dobrovolně participující občané za to nejsou placeni (Verba, Schlozman, & Brady, 1995: 37–39).

Cílem politické aktivity je společnost demokratických občanů. Tohoto cíle je dosahováno pomocí dvou dimenzí. První, a to politická angažovanost, je schopnost občanů samostatně jednat a zpracovávat politiku, své politické preference a zájmy. Druhá dimenze, *democratic enlightenment*, představuje pochopení demokratické vlády. To je možné díky politickým znalostem a ochotou respektovat demokratické procesy (Nie, Junn, & Stehlik-Barry, 1996:11). Důležitým aspektem pro dosažení tohoto cíle je vzdělávání. Politické vzdělávání připravuje občany pro život v demokratické společnosti (Tamtéž: 12). Motivací pro toto jednání je odměna v podobě úspěchu jejich snah. Je to například ovlivnění určité politiky, zvolení politiků (politických stran) do funkce (Tamtéž: 15). Politicky aktivní lidé jsou, díky svým znalostem, schopni formulovat požadavky k dosažení svých cílů.

Při definování nevolební politické participace je důležité, zda zahrneme i moderní formy této participace jako jsou aktivita na sociálních sítích a bojkot určitého zboží. Oproti tradičním definicím politické participace nejsou tyto formy považovány za přímý nástroj ovlivňující politiku, přesto jsou v dnešní době stále více používány (Linek, Císař et al., 2017: 126). Aktivita (popř. aktivismus) na sociálních sítích představuje jednoduchou formu participace, která občanům nezabírá mnoho času, jako je tomu v případě klasické participace. Nejčastější politickou participací je hlasování v parlamentních volbách, následuje veřejné setkávání v obci

a podpis petice. Naopak nejméně se občané ČR angažují v politických stranách (Tamtéž: 130–131). Jak je výše zmíněno, nejčastější formou politické participace v ČR je hlasování ve volbách. Problémem této formy je, že občané hlasují jednou za čtyři roky. Občané se vyjadřují a ovlivňují politické otázky pouze v období voleb a nedochází u nich k průběžné participaci.

I když má Česko v rámci postkomunistických zemí jednu z nejvyšších úrovní politické participace, tak při srovnání se západoevropskými zeměmi je tato úroveň nižší, a to jak ve volební, tak i nevolební participaci. Platí, že čím vyšší je v zemi volební účast, tím více jsou občané aktivní i v nevolební participaci a naopak (Linek, Císař et al., 2017: 201–202). V ČR jsou s politickou participací spojeni vzdělanější muži v mladším a středním věku, ženy se účastní více nekonvenčních aktivit, jako je podepisování petic, než těch konvenčních (Vlachová, Sedláčková, 2013: 138). Aby lidé mohli změnit politickou situaci, musí se o politiku zajímat, prohlubovat své znalosti o ni a mít motivaci či snahu něco změnit. Politické znalosti jsou důležité pro přípravu demokraticky a politicky aktivních občanů. Pokud se občané zajímají o politiku, mají velkou motivaci k dalšímu rozvoji svých politických znalostí a díky této motivaci by mohlo platit, že politická participace představuje nejvýznamnější faktor pro podporu politických znalostí. Stejně jako u předchozí proměnné i zde nastává problém, že nelze určit, která z proměnných je primárním podnětem. Opět může tento vztah fungovat oběma směry. Nevolební participace může vést k vyšším politickým znalostem, ale stejně tak politické znalosti mohou vést k vyšší nevolební participaci.

Hypotéza 6: Čím vyšší je nevolební participace občanů, tím vyšší jsou jejich politické znalosti.

2.7 Individuální a institucionální odcizení

Pro definování individuálního a institucionálního odcizení je nejprve nutné definovat politické odcizení samotné. Politické odcizení je definováno jako postoj, který zahrnuje pocity osobní neúčinnosti, cynismu, nedůvěru v zastupitelské instituce a zvolené zástupce a celkově pocit odtržení od politiky (Torcal & Montero, 2006: 5). Torcal a Montero definují politické odcizení jako „*subjektivní pocit bezmoci, cynismu a nedůvěry v politický proces, politiky a demokratické instituce, ale bez zpochybňování politického režimu*⁵.“ (Tamtéž: 6). Autoři identifikují dvě dimenze. První dimenze představuje nedůvěru občanů v politické instituce

⁵ vlastní překlad, originál: „*the subjective feeling of powerlessness, cynicism, and lack of confidence in the political process, politicians, and democratic institutions, but with no questioning of the political regime.*“

a jejich zástupce. U těchto občanů nastává krize důvěry v legitimitu státu. Druhá dimenze je důsledkem negativního srovnání s očekávanou politikou a následnou realitou (Tamtéž: 48–49). Autoři přicházejí s dvoudimenzionálním pojetím, které dovoluje rozlišení mezi odcizením k institucím (vláda, politické strany) a k jednotlivcům (politikům). Odcizení jedinci pak zdůrazňují nedůvěru v politiky, politický proces a instituce, ale ne na politický režim jako takový. Díky tomuto vymezení sem patří pouze občané, kteří sice nedůvěřují politikům, ale respektují demokraticky zvolený režim.

S podobnou terminologií přichází Lukáš Linek (2010) a rozděluje politické odcizení do dvou dimenzí. První je institucionální odcizení, které představuje přesvědčení, že politické instituce, strany, vláda nereagují na subjektivní požadavky lidí. Tito občané však nemusí zcela rezignovat na politiku, místo toho přesunou své hlasy opozičním stranám a požadují politickou změnu (Linek, 2010: 86). Druhou dimenzí je individuální odcizení, které je tvořeno přesvědčením, že jednotlivec nerozumí politice, politika pro něj není důležitá a nemá zájem se na ní účastnit. Tento pocit může vést k rezignaci na politiku (Tamtéž). Rozdělení politického odcizení na dvě dimenze je důležité, protože politicky odcizení občané nepředstavují jednu souhrnnou skupinu. Občané, kteří se cítí institucionálně odcizení, nejsou totožnou skupinou občanů, jako jsou individuálně odcizení občané. Institucionálně odcizení občané nejsou spokojeni s fungováním institucí, které na ně nereagují, nedávají jim možnost politiku ovlivnit. Skupina individuálně odcizených občanů má naopak pocit, že sami politiku nemohou ovlivnit, protože nejsou dostatečně schopní a politice nerozumí. Z tohoto důvodu by bylo špatné obě skupiny zařadit do jedné kategorie.

Termín politické odcizení souvisí s pojmem politické efektivity, protože se tyto termíny překrývají. Je možné oba vnímat jako protiklady (Linek, 2010: 86). Nízký pocit vnitřní efektivity je spojován s nízkou motivací. Občané nevěří, že by jejich hlas mohl něco změnit, a proto se ani nesnaží o nějakou politickou aktivitu. Nedostatečná motivace je jedním z faktorů, které vysvětlují proč se lidé neúčastní politiky. Tento fakt řeší autoři Verba, Brady a Schlozman. Přicházejí se třemi odpověďmi: (1.) protože nemůžou, (2.) protože nechtějí, (3.) protože se jich nikdo nezeptal. První odpověď naznačuje nedostatek času na politickou aktivitu, nedostatek finančních zdrojů a nedostatečné schopnosti. Druhá odpověď znamená nedostatek zájmu a motivace nějakou politickou činností zahájit. Třetí odpověď signalizuje izolovanost občana od politických aktérů. Všechny tyto faktory vysvětlují nedostatečnou politickou reprezentaci, ale autoři kladou důraz především na čas, finanční zdroje a schopnosti (Brady, Verba, & Schlozman, 1995: 271). Dostatek socio-ekonomických zdrojů vede k jednodušší účasti na politice, protože to je pro tyto lidi snazší

(Linek, Císař et al., 2017: 176–177). Nedostatek motivace, času, finančních zdrojů a schopností jsou základními faktory, které vysvětlují, proč jsou občané politicky odcizení. Mezi schopnosti, které těmto občanům chybí, můžeme zařadit i politické znalosti, protože ty by měly napomáhat k lepšímu porozumění politice.

Občané, kteří se cítí individuálně odcizení, se vyznačují pocitem bezmocnosti a bezvýznamnosti, nedůvěrou, ztrátou normativnosti a izolací. Pocit bezmocnosti budí v občanovi dojem, že svým hlasem nic nezmění a nemůže ovlivnit rozhodnutí vlády. Ztráta normativnosti poukazuje na pocit, že normy a pravidla ve společnosti neplatí a je běžné je porušovat (Finifter in Dahl et al. 2017: 5–6). Tyto pocity mohou vést k neúčasti ve volbách, ztrátě zájmu o politiku, či až k politické apatii. V České republice se mladí lidé vyznačují velkým politickým odcizením, jelikož u nich převažuje pocit bezmocnosti (Dahl et al. 2017:7, 11–12). Bylo uvedeno, že v postkomunistických zemích je politické odcizení vyšší, než v tzv. západních demokraciích. Lidé bez stranické preference se také vyznačují větším odcizením, jelikož jim schází identifikace se stranou. Poněvadž politicky odcizení občané nedůvěřují politice, cítí se bezmocní v možnosti ovlivnit politická rozhodnutí, předpokládám, že se nebudou zajímat o politické informace. Přestože, se jedná o dvě rozdílné skupiny odcizených občanů je předpokládán negativní vztah mezi oběma proměnnými. Obě skupiny předpokládají u občanů negativitu k politice, ale rozdíl nastává v aktérech, na které se váže. Institucionální odcizení se pojí na vnější aktéry (instituce). Individuální odcizení se váže k vnitřním aktérům (občan). Vztah mezi individuálním odcizením a politickými znalostmi bude negativní. V případě institucionálního odcizení je také předpokládán negativní vztah.

Hypotéza 7: Čím více se občané cítí individuálně odcizení, tím nižší jsou jejich politické znalosti.

Hypotéza 8: Čím více se občané cítí institucionálně odcizení, tím nižší jsou jejich politické znalosti.

2.8 Sledování médií

Jaký vliv mají média při tvorbě politických znalostí? V současné době jsou internetová média jednou z nejpoužívanější formou médií. S rozvojem internetu dochází k vyšší možnost získávání informací. Internet může jak pozitivně, tak i negativně ovlivňovat politické znalosti i politickou participaci. Lidé si mohou snadno získat informace o politických kandidátech či stranách a politických otázkách. Internet zjednodušuje možnost občanů politicky participovat

například prostřednictvím e-mailů kontaktovat politiky. Negativní roli zde může mít velké množství informací, které mohou na jedince působit pocitem přehlcení nebo vést až k nepochopení politiky (Kenski & Stroud, 2006:175–176).

Možnost jednoduše získávat informace prostřednictvím internetu by mělo vést k růstu politických znalostí ve společnosti. Rychlé získávání informací a jejich velké množství dává občanům svobodu ve výběru zdrojů odpovědí na problémy. Dalším faktorem, který podmiňuje politické znalosti, je motivace (Carpini & Keeter, 2002: 136). Občané si vyhledávají pouze ty informace, jež je zajímají. Pokud se jedinec nezajímá o politiku, pravděpodobně si nebude o ní vyhledávat informace. Motivovaní občané mají možnost využívat internetových zdrojů a jednoduše vyhledávat více informací a své politické znalosti prohlubovat (Tamtéž: 147). Prohlubování politických znalostí záleží na samotném občanovi, zda bude dostatečně motivovaný a využije internet pro tyto účely.

Motivace a míra pokrytí zpravodajství médií může napomáhat k vyšší míře politických znalostí a k podpoře rozdílů mezi jednotlivými skupinami. Relevantnost médií je ale také důležitým ukazatelem. V České republice je už dlouhodobě nejčtenějším médiem Blesk, druhým nejčtenějším médiem je MF DNES, ale s téměř polovičním dosahem (Unie vydavatelů 2020). U českých čtenářů převládají deníky společenské nad zpravodajskými. Tato skutečnost může omezovat pozitivní vliv médií na politické znalosti.

Působnost médií má vliv na utváření jak politických znalostí, tak i politických postojů. To ale za předpokladu, že daná média informují pravdivě. Pokud si občané vybírají dezinformační media, nebo mezi nimi neumí rozlišit, můžou mít média negativní dopad na získávání politických znalostí. To, jaký druh zpravodajství jednotlivci přijímají ovlivní jejich vnímání pravdivosti těchto zdrojů. Fake news je fenomén, který může negativně působit na utváření politických znalostí. Pod pojmem fake news rozumíme médium, které úmyslně šíří dezinformace a nepravdivé informace s cílem oslabit národní bezpečnost, propagovat politickou agendu/ideologii. Relativizovat, či záměrně odlišně interpretovat fakta na základě ideologie (Vasu et al, 2018: 5). Především rozsah a spojení se sociálními sítěmi dělá z těchto falešných zpráv nový fenomén (Gelfert, 2018: 111). Pokud jsou občané více vystaveni falešným zprávám, je jejich schopnost rozpoznat ty falešné mnohem horší (Balmas, 2014: 446).

Občané potřebují znalosti, aby na jejich základě mohli jednat nebo se rozhodovat. Zpravodajství je jeden z hlavních zdrojů pro získávání těchto znalostí. Nebezpečí fake news nespočívá pouze v nesprávnosti informací, kterým lidé mohou důvěřovat, ale i v popírání těch správných informací. Tento fakt může ohrožovat i samotný chod demokracie (Ball, 2020:9).

Tlak a množství fake news, kterých je v dnešní době mnoho, staví občany před další výzvy. Schopnost a motivace vyhledávat informace už není jediný požadavek pro získání politických znalostí. Dále musí jedinci rozpoznávat mezi médii, která přináší pravdivé a nepravdivé informace. Média, která fungují jako velmi přínosný zdroj pro získávání těchto znalostí, mohou mít naopak negativní vliv. V případě, že občané budou získávat své politické znalosti z nerelevantních zdrojů a fake news, může být tento proces kontraproduktivní.

Rozhodujícím faktorem se tak stává motivace. U jedinců, kteří si chtějí vyhledávat informace o politice, budou média fungovat pozitivně a posilovat jejich politické znalosti. Je formulována hypotéza.

Hypotéza 9: Čím více občané sledují média, tím vyšší jsou jejich politické znalosti.

3 METODOLOGIE

3.1 Data a metody

V práci jsou využita data Centra pro výzkum veřejného mínění. Toto šetření bylo realizované v návaznosti na volby do zastupitelstev obcí v roce 2018. Výzkumu se zúčastnilo 1023 respondentů. Jedná se o reprezentativní šetření, respondenti jsou vybíráni tak, aby jejich složení odpovídalo složení celé české populace a výsledky mohly být zobecněny. Tato studie obsahuje mnoho otázek, které sledují politické chování, myšlení a postoje respondentů. Práce využívá především 10 otázek o politickém kontextu voleb. Následně je provedena analýza ve statistickém programu IBM SPSS Statistics.

V práci je využita ANOVA, díky které jsou porovnávány průměry. Tato procedura se nazývá analýza rozptylu a dovoluje provádět mnohonásobné porovnání mezi skupinami. ANOVA zkoumá, jak se liší hodnoty uvnitř skupin (vnitroskupinový rozptyl) a jak se liší průměry mezi skupinami (meziskupinový rozptyl) (Rabušic, Soukup, & Mareš, 2015: 228–229). Dále je použita procedura Frequencis, která představuje analýzu četností, a procedura Descriptives, která poskytuje seznam statistických charakteristik jako jsou například průměr, součet, minimální a maximální hodnota, směrodatná odchylka, rozptyl, rozpětí, (Brom & Řehák, 2015: 97, 99). K otestování hypotéz je použita mnohonásobná regresní analýza. Konkrétně je použita metoda *Enter*. V tomto případě je postupováno tak, že vložíme všechny proměnné do analýzy najednou. Tato metoda se používá v případě, pokud chceme zjistit, jak velký je vliv nezávislých proměnných na závisle proměnnou. Dále nám tato metoda umožňuje sledovat, jak velký vliv má každá nezávisle proměnná zvlášť, a jak velký mají vliv všechny nezávisle proměnné dohromady. Výhodou této metody je, že se všechny nezávisle proměnné kontrolují mezi sebou a nevznikají tak falešné korelace (Rabušic, Soukup, & Mareš, 2015: 358). S respondenty, kteří na nějakou otázku neodpověděli, bylo nakládáno tak, že byli přesunuti do missing values.

3.2 Operacionalizace proměnných

Politické znalosti

Politické otázky jsou měřeny na základě sady otázek o politice. Tato sada otázek obsahovala tři otázky a sedm výroků. Z těchto otázek byl vytvořen index politických znalostí. Tento index představuje závisle proměnnou. Pro měření je využita sada otázek zjišťujících od respondentů znalost základních informací o domácí či evropské politice:

1. *Volba poslanců do PS – poměrný nebo většinový systém.*
2. *Zná jméno hejtmana kraje.*
3. *Je předseda Evropské komise volen občany EU.*
4. *Výrok – ČR formálně vznikla v roce 1989.*
5. *Výrok – nově sestavená vláda potřebuje důvěru PS i Senátu.*
6. *Výrok – EU má 25 členských států.*
7. *Výrok – členové krajských zastupitelstev jsou vybráni dle voleb do krajských zastupitelstev.*
8. *Výrok – Kanada je stálým členem Rady bezpečnosti OSN*
9. *Výrok – odpovědnost za odvoz domácího odpadu mají krajská zastupitelstva.*
10. *Výrok – Norsko není členským státem EU.*

Index je tvořen součtem správných a špatných odpovědí. Odpověď *nevím* je v tomto případě považována za neznalost. Ze série 10 otázek týkající se na politiku byl vytvořen index politických znalostí. Tyto otázky byly sečteny, aby s nimi mohlo být operováno jako s jednou proměnnou. Průzkum CVVM se tázal na politické znalosti týkající se domácí politiky, ale i na zahraniční a mezinárodní politiku. Otázky byly ve všech případech uzavřené kromě jednoho případu dotazující se respondentů na jméno jejich hejtmana. Tato otázka byla otevřená.

Z dotazníkového šetření byly odpovědi občanů na politické znalosti, kteří neodpověděli, odmítli odpovědět nebo nevěděli, zařazeny jako chybné odpovědi. Je možné se domnívat, že tyto respondenti neodpověděli, protože neznali správnou odpověď, a tudíž by se uchýlili k tipování nebo by odpověděli špatně. Do správných odpovědí jsou tak zahrnuti pouze respondenti, kteří opravdu znali správnou odpověď. Na tyto otázky měli respondenti odpovídat, zda je výrok pravdivý nebo nepravdivý. Odpovědi byly porovnány a práce zjišťuje, do jaké míry má česká společnost politické znalosti, a jaká otázka dělala respondentům největší problém a naopak, jaká pro ně byla nejjednodušší.

Měření konceptu politických znalostí je založeno na zjišťování správných a špatných odpovědí ze série otázek. Pozorované hodnoty jsou rozděleny na správné a chybné hodnoty. Respondentům je také umožněno odpovídat na dotazované otázky „nevím“ a „bez odpovědi“ což může zásadně ovlivnit výzkum (Lyons, 2007: 111). Často se ve výzkumu využívá klasické teorie testů, která měří faktuelní znalosti respondentů pomocí uzavřených otázek a vyhodnocují se na správné a špatné odpovědi (Tamtéž: 112). Měření pomocí uzavřených otázek může vést k tipování ze strany respondentů, ne k reálnému měření znalostí. Vystává tedy otázka, zda by pro měření politických znalostí nebyla vhodnější metoda s otevřenými otázkami. Tato metoda by dovolovala větší prostor respondentům a poskytovala více dat pro zpracování, například by

se mohly některé špatné informace objevovat vícekrát. Často se objevující špatné informace by mohly upozornit na oblast politiky, které lidé nerozumí či ji neznají. Na druhou stranu, otevřené odpovědi zabírají více času a respondenti nemusí být ochotni tento čas výzkumu věnovat. Další nevýhodou může být i skutečnost, že jsou někteří respondenti neochotni odpovědět ze studu, protože neznají odpověď. A proto se pro kvantitativní výzkum jeví uzavřené odpovědi jako vhodnější.

Věk

Věk je kardinální proměnnou a představuje věk respondenta.

Pohlaví

Pohlaví je dichotomickou proměnnou. Tato proměnná byla rekódovaná následujícím způsobem, 0 znamená žena a 1 znamená muž.

Spokojenost s životní situací

Spokojenost s životní situací je proměnná, která byla měřena pomocí otázky tázající se na spokojenost s životem. Jedná se o ordinální proměnnou. Respondenti volili své odpovědi na pětibodové škále od velmi spokojený po velmi nespokojený. Tato proměnná byla rekódována tak, aby vyšší číslo značilo vyšší spokojenost s životem.

Vzdělání

Vzdělání je ordinální proměnnou a je rozděleno do čtyř kategorií, 1 představuje základní vzdělání, 2 střední vzdělání bez maturity, 3 střední vzdělání s maturitou a 4 představuje vyšší odborné a vysokoškolské vzdělání. Tato proměnná byla převedena na dichotomickou proměnnou prostřednictvím funkce *Create dummy variables*. Díky tomuto kroku je s danou proměnnou možná práce v regresním modelu.

Účast ve volbách

Pro nezávisle proměnnou účast ve volbách byly využity otázky, zda se účastnil voleb do PS v roce 2017 a zda se účastnil voleb do místních zastupitelstev v říjnu 2018. Tyto proměnné byly rekódovány tak, aby hodnota 1 značila účast ve volbách a hodnota 0 neúčast ve volbách. S respondenty, kteří neměli volební právo, bylo nakládáno jako s nevoliči.

Nevolební participace

Politická participace je měřena těmito proměnnými: obrátil se na politika, pracoval v politické straně; pracoval v jiné organizaci/sdružení; nosil či vystavil znak/nálepku kampaně; podepsal petici; účastnil se legální veřejné demonstrace; bojkotoval určité zboží; přidal příspěvek nebo sdílel něco o politice online; účastnil se nelegální protestní činnosti; účastnil se bezplatné dobrovolnické činnosti; navštívil jednání voleného orgánu; zúčastnil se vzdělávacího kurzu o politice. Respondenti mohli uvést, zda danou aktivitu činili

na lokální/celostátní/obou úrovních. Těm respondentům, kteří odpověděli, že se těchto činností účastnili na lokální i celostátní úrovni byla přiřazena hodnota 1. Těm, kteří se neúčastnili, byla přiřazena hodnota 0. Součtem těchto otázek byl vytvořen index nevolební participace. Vyšší hodnota značí vyšší míru nevolební participace

Individuální odcizení

Individuální odcizení představuje nezávisle proměnnou a byla měřena prostřednictvím těchto výroků: je schopný být aktivní ve skupině zabývající se politickými otázkami; je schopný podílet se na politice; byl by stejně úspěšný ve funkci jako jiní lidé; dobře rozumí politickým problémům naší země; je dostatečně kvalifikovaný k účasti na politice. Tyto proměnné jsou ordinální. Respondenti volili své odpovědi na pětibodové škále od rozhodně souhlasí po rozhodně nesouhlasí. Hodnota 1 značila souhlas a hodnota 5 nesouhlas, ale u výroku, že je schopný být aktivní ve skupině zabývající se politickými otázkami a je schopný podílet se na politice, byly hodnoty opačné. U všech výroků značí vyšší číslo vyšší pocit odcizení. Ze součtu těchto výroků byl vytvořen index individuálního odcizení. Čím vyššího čísla občané dosahovali, tím více se cítili být odcizení.

Institucionální odcizení

Pro měření institucionálního odcizení je využito těchto proměnných: politika se o lidi nezajímá; politikům lze důvěřovat; hlavním problémem jsou politici; politici se starají jen o zájmy bohatých; zvolení politici ztrácejí kontakt s občany; politici se zajímají pouze o zisk hlasů ne o názory; vláda se nezajímá o to, co si myslí lidé jako on. Toto politické odcizení bylo měřeno také na pětibodové škále. Výroky byly rekódovány tak, aby vyšší číslo znamenalo vyšší odcizení. Výjimkou byl výrok, že politikům lze důvěřovat. Tento výrok je jako jediný pozitivního významu, a proto nebyl rekódován. V tomto případě značí vyšší hodnota vyšší pocit odcizení. Stejně jako u předchozí proměnné byl součtem těchto proměnných vytvořen index institucionálního odcizení.

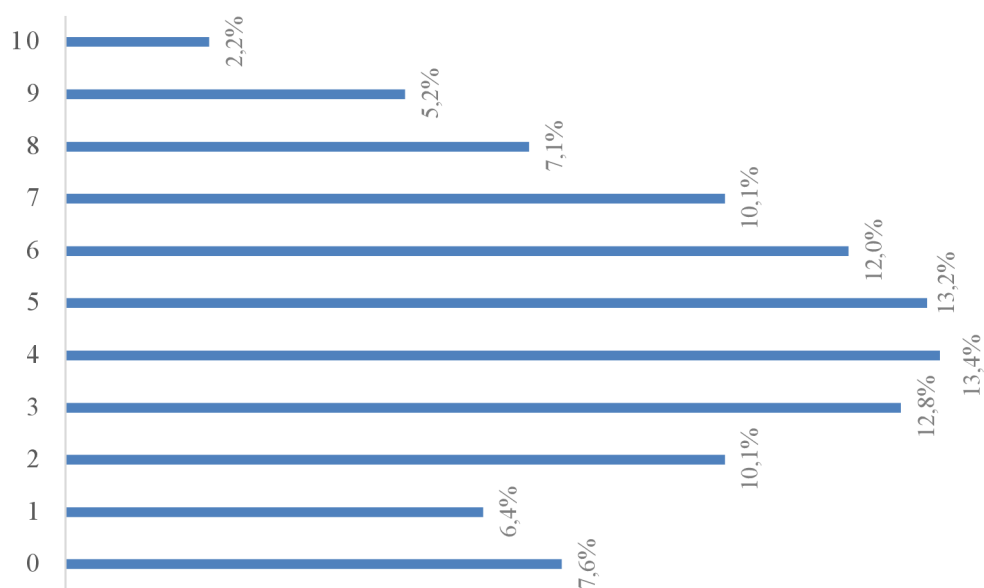
Sledování médií

Sledování médií představuje v této práci nezávisle proměnnou. Pro měření této proměnné bylo využito otázky, jak pozorně sledují politiku v televizi, rádiu, novinách a na internetu. Jedná se o ordinální proměnnou, která byla původně kódovaná na škále 1 až 4, kdy hodnota 1 představovala nejvyšší míru sledování. Proměnná sledování médií byla převedena na dichotomickou proměnnou prostřednictvím funkce *Create dummy variables*.

4 ANALÝZA

Cílem této práce je zkoumat možné asociace jednotlivých faktorů a politických znalostí. V první části jsou analyzovány odpovědi českých občanů na politické otázky a s tím jsou ukázány i charakteristiky pojící se s politickými znalostmi českých občanů. V této části jsou testovány stanovené hypotézy. Je zde pracováno s indexem politických znalostí. V indexu politických znalostí mohli občané dosahovat maximálně 10 bodů a nejméně 0 bodů. Na tyto hodnoty poukazuje graf 1a).

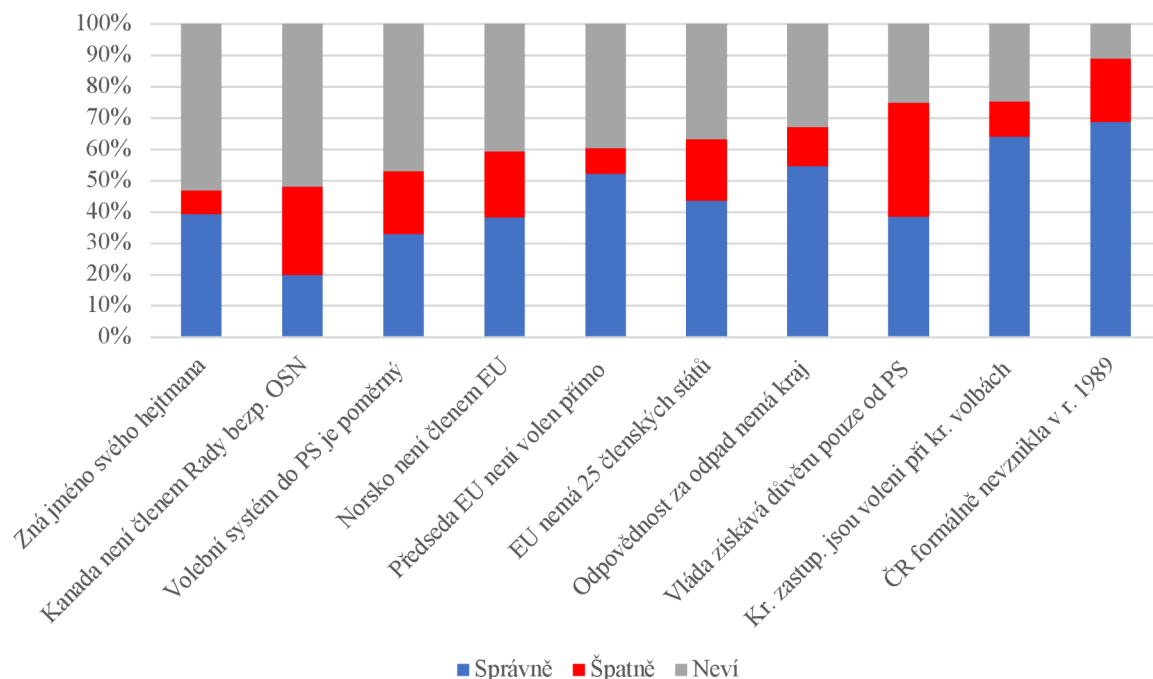
Graf 1a): Četnost jednotlivých bodů v politických znalostech (v procentech)

Čeští občané nejčastěji dosahovali tří, čtyř a pěti bodů. Plného počtu bodů (10) dosáhlo pouhých 2,2 % českých občanů, devíti bodů dosáhlo 5,2 % občanů. Nejnižšího počtu bodů (0) dosáhlo 7,6 % občanů.

Nejprve zde budou prezentovány výsledky občanů, kde jsou zahrnuty i kategorie respondentů, kteří na otázku neodpověděli, odmítli odpovědět nebo nevěděli. Naopak do regresní analýzy byla tato kategorie odpovědí zahrnuta jako špatná odpověď. V této části práce je věnována pozornost i této kategorii, jelikož přináší zajímavé poznatky o respondentech. Tyto hodnoty jsou zobrazeny v grafu 1b).

Graf 1b): Četnost správných a špatných odpovědí zahrnující kategorii neví

Ve většině případech volili občané nejčastěji odpověď *nevím*. Nejvyšší procento odpovědi *nevím* bylo dosaženo u otevřené otázky týkající se na jméno respondentova hejtmána. Na tuto otázku neznalo odpověď 53,6 % respondentů, oproti 7,7 % respondentů, kteří odpověď znali. Dále více než polovina respondentů nevěděla odpověď na otázku, zda je Kanada stálým členem Rady bezpečnosti OSN. Kategorie *nevím* byla v tomto případě nejčastěji volenou odpovědí. Naopak nejnižší procento odpovědi *nevím* bylo dosaženo u otázky, kdy ČR formálně vznikla, konkrétně 11 % a u otázky týkající se na způsob volby krajských zastupitelů (11,1 %). Otázka, která se dotazovala na to, zda je předseda EU volen přímo občany, ukazuje zajímavá data. Na tuto otázku odpovědělo více než polovina respondentů správně, ale také zde odpověděla velká řada respondentů *nevím* (39,6 %). Obecně můžeme říct, že odpověď *nevím* byla mezi respondenty velmi často volena a téměř ve všech případech převyšovala špatné odpovědi⁶. Poměrně vysoké procento odpovědi *nevím* značí velkou nejistotu a neznalost občanů České republiky v politických otázkách.

Pokud budeme s odpovědi *nevím* pracovat jako se špatnou odpovědí, tyto odpovědi se velmi zvýší. Nejhůře dopadla otevřená otázka týkající se na jméno jejich hejtmána. Správně odpovědělo 39,7 % a špatně 60,3 % občanů. Nejlépe odpověděli občané na otázku ohledně

⁶ Výjimkou byly otázky na formální vznik ČR a způsob získávání důvěry vlády.

formálního vzniku České republiky, a to v 68,6 % správně a špatně v 31,4 % případech. V otázce dotazující se na způsob volby krajských zastupitelů odpovídali respondenti správně v 64 % a špatně v 36 % případech. Tyto otázky se týkaly bližších problémů občanů, a proto můžou vysvětlovat lepší znalost. Hůře si naopak vedli respondenti v zahraničních otázkách. Nejhůře byla zodpovězena otázka dotazující se na to, zda je Kanada stálým členem Rady bezpečnosti OSN. Pouze 20 % respondentů vědělo, že Kanada není stálým členem oproti 80 %, kterých nevědělo. I otázka týkající se na členy EU nedopadla příliš dobře. Ani polovina respondentů nevěděla, že Norsko není členem EU. Konkrétně to vědělo 38,2 % a nevědělo 61,8 % dotazovaných.

4.1 Vztah mezi místem bydliště a politickými znalostmi

Dále byla prověřena možná korelace mezi politickými otázkami a místem bydliště. Mezi českými kraji existují velké ekonomické a sociální rozdíly, a proto se domnívám, že by mohly nastávat rozdíly mezi českými občany z ekonomických (HDP na obyvatele) a sociálně (míra nezaměstnanosti) silných a slabších regionů. Kraje jako Praha, Jihomoravský, Středočeský a Královéhradecký patří mezi ekonomicky silné regiony. Naopak kraje Karlovarský, Ústecký, Liberecký a Olomoucký patří mezi ekonomicky slabší regiony (ČSÚ, 2020). Míra nezaměstnanosti je nejnižší ve Středočeském a Plzeňském kraji a nejvyšší v Moravskoslezském a Karlovarském kraji (Tamtéž). Je možné předpokládat, že obyvatelé z ekonomicky a sociálně slabších krajů budou vykazovat v průměru nižší politické znalosti, a naopak obyvatelé z ekonomicky a sociálně silnějších krajů budou dosahovat vyšších průměrů. Místo bydliště bylo měřeno prostřednictvím otázky týkající se, ze kterého kraje respondent pochází. Toto šetření nepředstavuje reprezentativní vzorek za kraje a nemůže tak být učiněno zobecnění na celou populaci. Nicméně nám může ukázat jistý trend v krajských odlišnostech ČR. Kraj představoval nezávisle proměnou a politické znalosti představovaly opět závisle proměnou. Pro zjištění možné korelace bylo využito ANOVY. Výsledek je zobrazen v tabulce 1.

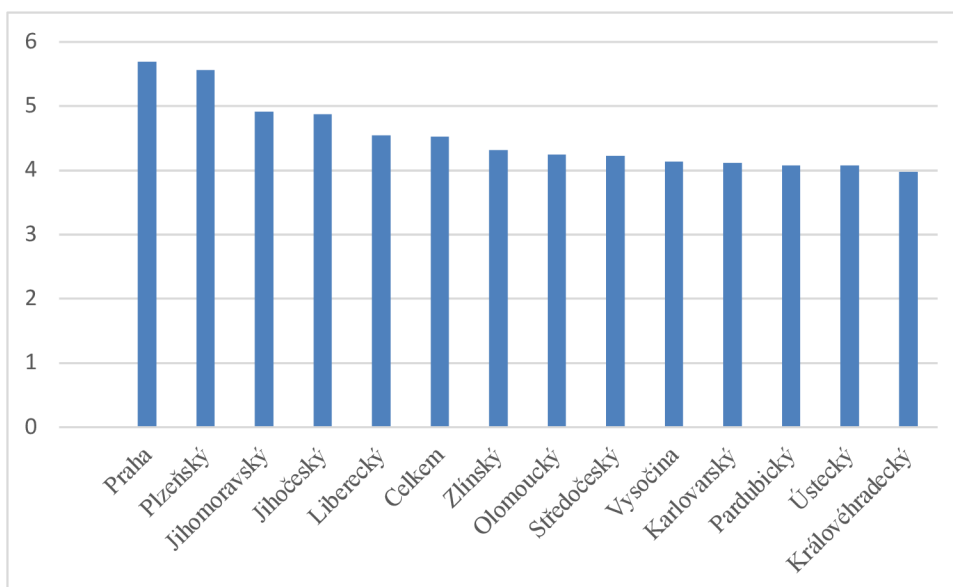
Tabulka 1: výstup ANOVY

	SOUČET TABULEK	DF.	PRŮMĚR TABULKY	F	SIGNIFIKANCE
MEZI SKUPINAMI	346,217	13	26,632	4,078	0,000
VE SKUPINÁCH	6588,993	1009	6,53		
SOUČET	6935,21	1022			

Zdroj: Vlastní zpracování

Hodnota signifikance je pod 0,05, a proto je možné konstatovat, že existuje statisticky významný rozdíl mezi skupinami. Průměrné hodnoty napříč kraji jsou zobrazeny v grafu 2.

Graf 2: průměrné bodové skóre politických znalostí mezi občany napříč kraji

Zdroj: Vlastní zpracování

Na základě porovnání průměru je možné konstatovat, že obyvatelé z Prahy dosahovali nejvyššího průměrného skóre (5,7 bodů). Dále nadprůměrného bodového skóre dosahovali obyvatelé z Plzeňského (5,5), Jihomoravského (4,9), Jihočeského (4,8) a Libereckého (4,5) kraje. Mírně podprůměrné skóre měli obyvatelé z krajů Zlínského (4,3), Olomouckého (4,3), Středočeského (4,2), kraje Vysočina (4,1), Karlovarského (4,1), Pardubického (4,1) a Ústeckého (4,1). Obyvatelé z Moravskoslezského a Královéhradeckého kraje dosahovali nejnižšího průměrného skóre čtyř bodů.

Dle předpokladu dosahovali nejvyššího průměru obyvatelé Prahy. Praha patří mezi ekonomicky i sociálně nejvyspělejší regiony České republiky. Plzeňský a Jihomoravský kraj se také řadí k vyspělejší regionům ČR a potvrzují stanovený předpoklad, že ve vyspělejších

krajích budou obyvatelé dosahovat vyšších politických znalostí. Jako překvapivý se ukázal výsledek Královéhradeckého kraje, jež můžeme řadit také k vyspělejším regionům. Tento kraj dosahoval jednoho z nejnižších průměrů. Karlovarský a Ústecký kraj patří k ekonomicky i sociálně slabším regionům, ale průměrné bodové skóre jejich obyvatel nepatřilo k těm nejnižším. Obyvatelé z Moravskoslezského kraje dosahovali nejnižšího průměru a tento fakt koresponduje i se zařazením tohoto kraje k sociálně i ekonomicky slabším krajům.

4.2 Vztah mezi zájmem o politiku a politickými znalostmi

Občané, kteří se zajímají o politiku, věnují ji čas a dále si prohlubují své znalosti o politiku, velmi často takto jednají, protože mají motivaci takto činit. Motivace se zajímat o politiku nebo se podílet na politické aktivitě mohou pozitivně působit na politické znalosti. Autoři Verba, Brady a Schlozman (1995: 271) uvádějí, že motivace se zajímat o politiku je jedním z nejdůležitějších faktorů pro účast na politice. Tito jedinci mají zájem nějakou politickou aktivitu zahájit a je možné předpokládat, že tím podporují i své politické znalosti. Lze tedy předpokládat, že jedinci se zájmem o politiku budou mít vyšší průměr v politických znalostech.

Tento zájem o politiku je měřen otázkou, která se táže respondentů, jak moc se zajímají o politiku. Respondenti mohli volit na čtyřbodové škále od velmi se zajímá po vůbec se nezajímá. Výsledek analýzy je zobrazen v tabulce 2.

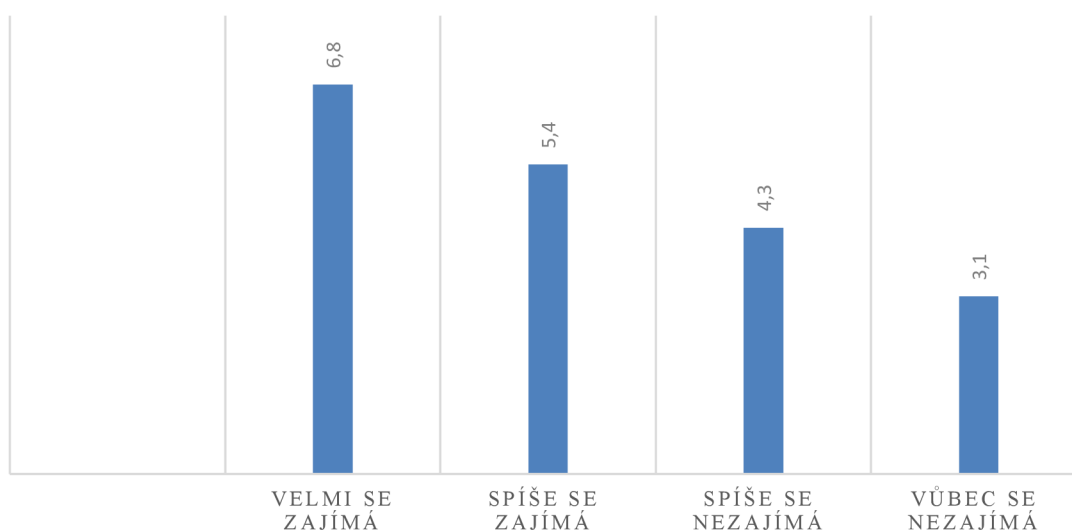
Tabulka 2: výstup ANOVY

	SOUČET TABULEK	DF.	PRŮMĚR TABULKY	F	SIGNIFIKANCE
MEZI SKUPINAMI	958,429	3	319,476	54,737	0,000
VE SKUPINÁCH	5935,786	1017	5,837		
SOUČET	6894,215	1020			

Zdroj: Vlastní zpracování

Hodnota signifikance je 0,000 a tudíž můžeme zobecnit výsledky na celou populaci. Je možné konstatovat, že existuje statisticky významný rozdíl mezi občany se zájmem a nezájmem o politiku a jejich bodovém skóre politických znalostí. Průměrné hodnoty, které získávali občané zajímající/nezajímající se o politiku jsou zobrazeny v grafu 4.

Graf 4: průměrné bodové skóre občanů s různou mírou zájmu o politiku

Zdroj: Vlastní zpracování

Dle předpokladů si občané, kteří se zajímají o politiku vedli lépe než občané, kteří se o politiku zajímají méně nebo vůbec. Nejvyššího průměrného skóre dosahovali občané s velkým zájmem o politiku (6,8 bodů). Občané, kteří se o politiku spíše zajímají, dosahovali v průměru 5,4 bodů. Ti občané, kteří se o politiku spíše nezajímají, získávali v průměru 4,3 bodů a občané s nezájmem o politiku získali v průměru 3,1 bodů. Mezi jednotlivými kategoriemi nastávaly statisticky významné rozdíly v průměrech. Tento výsledek může být zobecněn na celou populaci. Mezi lidmi s různou mírou zájmu o politiku budou nastávat rozdíly v politických znalostech.

Pro zjištění velikosti efektu bude použit koeficient eta na druhou. V tomto případě to je 0,15⁷, což značí velmi silný vztah mezi těmito proměnnými. Tento výsledek značí silný věcný efekt, a tedy může být aplikován i na celou populaci.

Obě skupiny, které se aspoň trochu zajímají o politiku přesahovaly průměrné skóre všech respondentů (4,5 bodů). Naopak občané, kteří se nezajímají o politiku, dosahovali podprůměrného skóre. Tento výsledek není nijak překvapivý, je logické předpokládat, že občané se zájmem o politiku mají vyšší znalosti než občané s nezájmem o politiku. Můžeme říct, že zájem o politiku je důležitý pro politické znalosti a potvrzuje tak zkoumání S. Verby, H. Bradyho a K. Schlozmana. Nicméně je nutno podotknout, že u tohoto vztahu není jisté, jakým směrem funguje. Je možné se domnívat, že funguje oběma směry. Zájem o politiku může

⁷ Cohenovo rozlišení: 0,01 značí malý efekt, 0,06 značí střední efekt a 0,14 značí silný efekt (Cohen, 2013).

pozitivně působit na politické znalosti, ale stejně tak i politické znalosti mohou pozitivně působit na zájem o politiku.

4.3 Testování hypotéz

V této kapitole budou testovány stanovené hypotézy. Je zde sledován vztah mezi indexem politických znalostí a stanovenými nezávisle proměnnými. V případě této regresní analýzy budou sledovány především hodnoty R, F, signifikance a koeficient beta.

Pomocí mnohonásobné lineární regrese budou testovány formulované hypotézy. Výsledkem je model, který zkoumá možný pozitivní či negativní vztah mezi nezávisle proměnnými na závisle proměnnou (politické znalosti). Nejprve je sledována hodnota R, která určuje vhodnost regresního modelu našim datům (Rabušic, Soukup, & Mareš, 2015: 325). R nabývá hodnoty 0,51. Dále je sledována hodnota R^2 , která předpovídá, jak přesné budou hodnoty podle lineární regresní rovnice. Platí, že pokud budou data rozložená daleko od přímky, budou hodnoty R^2 nízké. Pokud budou data blízko přímky, hodnoty R^2 budou vysoké (Tamtěž). V případě sledovaných proměnných je hodnota $R^2 = 0,24$. Tuto hodnotu vynásobíme 100 a vznikne koeficient determinace, který nabývá hodnoty 24 %. Jinými slovy sledované proměnné vysvětlují politické znalosti pouze z 24 %. Zbýlých 76 % vysvětlující politické znalosti je třeba hledat v jiných faktorech. Stanovené nezávisle proměnné nepředstavují příliš vysoký vliv vysvětlující politické znalosti. Nicméně cílem této práce není zjistit všechny faktory asociující politické znalosti, ale určit, zdali nezávisle proměnné asociují politické znalosti a zdali je vztah pozitivní či negativní. Hodnota signifikance je v tomto případě 0,000, a tudíž je F statisticky významné. Výsledky mnohonásobné lineární regrese jsou zobrazeny v tabulce 4.

Tabulka 4: Výsledek regrese (politické znalosti)

	B	BETA	SIGNIFIKANCE	SMĚRODATNÁ CHYBA
KONSTANTA	3,76		0,000	0,819
POHLAVÍ	0,046	0,009	0,801	0,183
VĚK	0,009	0,058	0,118	0,006
VZDĚLÁNÍ: STŘEDNÍ BEZ MATURITY A VYUČENÍ	0,013	0,002	0,968	0,325
VZDĚLÁNÍ: STŘEDNÍ S MATURITOU	0,527	0,101	0,109	0,329
VZDĚLÁNÍ: VOŠ, BAKALÁŘSKÉ A VŠ	0,866	0,137	0,02	0,371
SPOKOJENOST S ŽIVOTEM	0,17	0,057	0,125	0,111
ÚČAST VE VOLBÁCH DO PS	0,913	0,174	0,000	0,252
ÚČAST VE VOLBÁCH DO ZASTUP.	0,512	0,097	0,038	0,247
NEVOLEBNÍ PARTICIPACE	-0,103	-0,124	0,002	0,032
SLEDOVÁNÍ MEDIÍ: NE MOC POZORNĚ	0,54	0,107	0,041	0,264
SLEDOVÁNÍ MEDIÍ: DOCELA POZORNĚ	0,896	0,159	0,006	0,323
SLEDOVÁNÍ MEDIÍ: VELMI POZORNĚ	1,611	0,153	0,001	0,479
INSTITUCIONÁLNÍ ODCIZENÍ	0,016	0,032	0,381	0,018
INDIVIDUÁLNÍ ODCIZENÍ	-0,104	-0,186	0,000	0,024
R²	0,243			
N (POČET PŘÍPADŮ)	633			

Zdroj: Vlastní zpracování

Pro vysvětlení politických znalostí jsou relevantní faktory vzdělání, sledování médií, účast ve volbách do PS i do místních zastupitelstev, nevolební politická participace a individuální odcizení. Všechny tyto proměnné jsou statisticky významné, jelikož dosahují nižší hodnoty než 0,05. Naopak jako nerelevantními proměnnými se ukázal věk, pohlaví, spokojenost s životní situací a institucionální odcizení. V případě těchto proměnných není koeficient statisticky významný. Z výsledku této analýzy můžeme říct, že politické znalosti jsou spjaty především s jinými faktory než socioekonomickými, neboť je hodnota signifikance nižší než 0,05.

Proměnná věk je s politickými znalostmi spjata předpokládaným pozitivním směrem. Koeficient těchto proměnných je pozitivní, ale není statisticky významný. Na základě tohoto zjištění, nemůžeme tyto výsledky očekávat v celé české populaci. Stanovená hypotéza, že čím vyšší je občanův věk, tím vyšší jsou jeho politické znalosti, nebyla potvrzena. Vysvětlení pro tento výsledek může být fakt, že věk je spjat i s jinými faktory jako jsou inteligence a vzdělání.

Pohlaví je další proměnnou, u které se efekt na politické znalosti neprokázal být statisticky významný. Muži dosahovali v průměru vyšších politických znalostí než ženy, konkrétně to bylo 4,65 bodů u mužů a 4,35 bodů u žen. Tento rozdíl však není statisticky

významný. Tyto výsledky nemohou být zobecněny na celou českou populaci. Mezi pohlavím nejsou statisticky významné rozdíly, a proto hypotéza, že muži mají vyšší politické znalosti, nebyla prokázána. Pohlaví je komplikovaná proměnná, která může souviset i s jinými faktory, jako jsou vzdělání, příjem a rodinné prostředí. Autorka Kathleen Dolan (2011: 98) dokonce říká, že rozdíly mezi pohlavím jsou mnohem více ovlivněny sociálními aspekty.

U proměnné spokojenost s životní situací se projevil předpokládaný pozitivní koeficient, ale neprokázal se jako statisticky významný, a tudíž tyto výsledky nemohou být očekávány i v celé populaci. Hypotéza, že čím více je občan spokojen se svou životní situací, tím vyšší má politické znalosti, nebyla potvrzena.

U proměnných institucionální odcizení a politické znalosti byl dle předpokladu koeficient negativní. Koeficient ale nebyl statisticky významný, a tudíž nemůže být očekáván podobný vztah i v celé české populaci. Hypotéza, že čím více se občan cítí institucionálně odcizený, tím nižší jsou jeho politické znalosti, nebyla potvrzena. Takto odcizení občané nemají pozitivní vztah k politice, nevyhovuje jim stávající systém (Linek, 2010: 86), a proto nemají potřebu se dále vzdělávat o politice nebo se o ni zajímat.

Dále se statisticky významným koeficientem ukázala proměnná vzdělání. Pokud by se občanovo vzdělání zvýšilo z neúplného vzdělání na vysokoškolské/vyšší odborné, jeho bodové skóre by se zvýšilo v průměru o 0,87 bodů. Tento vztah tedy můžeme očekávat i celé české populaci. U ostatních vzdělanostních kategorií nastává také pozitivní vztah, ale není statisticky významný. Vzdělání napomáhá občanům získávat základní vědomosti, které využívají k dalšímu rozšiřování jejich vědomostí a kompetencí. Vzdělání také velmi ovlivňuje schopnost občanů porozumět politickým zprávám, které často obsahují grafy, tabulky atd.

Dále byl zkoumán vztah mezi proměnnými účast ve volbách do PS a do místních zastupitel a politickými znalostmi. V obou případech je koeficient statisticky významný a prokázal se i předpokládaný pozitivní vztah, a proto můžeme tyto výsledky zobecnit i na celou českou populaci. Platí, že pokud občan uvedl, že volil, jeho politické znalosti se zvýší v průměru o 0,91 bodů v případě účasti voleb do PS a v průměru o 0,51 bodů v případě voleb do místních zastupitel. Toto zjištění podporuje formulovanou hypotézu, že občané, kteří se účastní voleb mají vyšší politické znalosti. Před volbami si voliči utvářejí své postoje na základě informací o politických stranách a politických znalostech. Je možné se domnívat, že voliči se v době voleb zajímají o politiku dokonce více než kdy jindy a jejich rozhodnutí jít k volbám tak velmi přispívá jejich politickým znalostem.

Koeficient nevolební politické participace se sice prokázal být statisticky významný, ale neprojevil se zde předpokládaný pozitivní vztah. Mezi nevolební politickou participací

a politickými znalostmi nastává negativní vztah. Výsledky tohoto vztahu mohou být zobecněny i na celou populaci. Pokud by se skóre na indexu nevolební politické participace respondenta zvýšilo o jednotku, jeho politické znalosti by se snížily v průměru o 0,10 bodů. Toto zjištění nepotvrzuje stanovenou hypotézu, že čím vyšší je nevolební participace občanů, tím vyšší jsou jejich politické znalosti. Nad tímto překvapivým výsledkem je třeba se zamyslet. Někteří autoři (Almond & Verba, 1963: 113–114) říkají, že nadměrná participace není pro demokratickou společnost zcela vhodná a preferovali raději umírněnou participaci. Autoři preferují politicky kompetentní občany než politicky aktivní/participační občany. Politicky aktivní občané nemusejí mít velké znalosti o politice. Například Schumpeter (2004: 271–273) upřednostňuje politicky aktivní a vzdělanou elitu oproti politicky aktivní mase, kterou považuje za neracionální a nevzdělanou. Opačným případem tedy může být občan, který se zajímá o politiku, ale neparticipuje na ní, protože tím nezíská o moc víc, než kdyby se neúčastnil na politice (Olsen in Vlachová & Lebeda, 2006). Je možné se domnívat, že občané, kteří participují na politice nemusí být těmi stejnými občany, kteří jsou kompetentní a politicky znalí.

Předpokládaný negativní vztah mezi individuálním odcizením a politickými znalostmi se prokázal být statisticky významným. Tyto výsledky tedy můžeme zobecnit a očekávat je v celé populaci. Pokud by se respondentův pocit individuálního odcizení zvýšil o jeden stupeň, jeho politické znalosti by se snížily v průměru o 0,10. Hypotéza byla potvrzena, čím více se občané cítí individuálně odcizení, tím nižší jsou jejich politické znalosti. Občané, kteří se cítí být individuálně odcizení, jsou přesvědčení, že nerozumí politice, politika není důležitá a ani se na ni neúčastní. Takovýto pocit může vést k rezignaci na politiku (Linek, 2010: 86). Tento druh politického odcizení je pro demokratickou společnost nebezpečný, jelikož snižuje politické znalosti občanů.

Koeficient sledování médií je dle předpokladů pozitivní. Tento vztah je i statisticky významný. Statisticky významné rozdíly nastávají mezi všemi kategoriemi, a proto můžeme očekávat podobný vztah i v celé populaci. Pokud se občanova pozornost sledování médií z nesledování médií změní na ne moc pozorné sledování médií, jeho politické znalosti se zvýší v průměru o 0,54 bodů. V případě, že respondent svou nepozornost k médiím zvýší na docela pozorné sledování médií, jeho politické znalosti se zvýší v průměru o 0,9 bodů. Občan, který svou nepozornost k médiím zvýší na velmi pozorné sledování médií, zvýší své politické znalosti v průměru o 1,6 bodů. Hypotéza byla potvrzena, čím více občané sledují média, tím vyšší jsou jejich politické znalosti. Sledování médií zjednodušuje získávat politické informace. Pokud některým politickým tématům jedinec nerozumí, může si je jednoduše vyhledat

a zlepšovat tak tím své politické znalosti. Důležité je zmínit, že v tomto případě hraje i velkou roli motivace občana si o politice něco zjistit (Carpini & Keeter, 2002: 136).

Koeficient Beta určuje relativní sílu vlivu nezávisle proměnné na závisle proměnnou (Rabušic, Soukup, & Mareš, 2015: 353). Nejsilnější proměnnou se ukázalo individuální odcizení (-0,19). Tato proměnná působila na politické znalosti negativně. Druhou nejsilnější proměnnou je účast ve volbách do PS (0,17), která je s politickými znalostmi spjata pozitivně. Koeficient Beta u proměnné účast ve volbách do zastupitelstva byl 0,09. Další negativně působící proměnnou byla nevolební participace (-0,12). Koeficient Beta byl u proměnné vzdělání (VŠ/VOŠ) 0,13. U proměnné sledování médií byl koeficient Beta 0,11 (sledování médií: ne moc pozorně); 0,16 (sledování médií: docela pozorně) a 0,15 (sledování médií: velmi pozorně).

ZÁVĚR

Tato práce se zabývala politickými znalostmi českých občanů. Toto téma je velmi aktuální a napomáhá k lepšímu porozumění české společnosti. Politické znalosti jsou důležité pro lepší porozumění dnešního světa. Občanům napomáhá k porozumění základům politiky a chodu politické společnosti. Politické znalosti představují základ pro další rozvoj občanských kompetencí. Cílem této práce bylo zkoumat politické znalosti českých občanů a charakteristiky, které se s nimi pojí.

Analýza, která pracuje s indexem politických znalostí, odhalila, že politické znalosti českých občanů nejsou v průměru příliš vysoké. Průměrně bylo dosahováno 4,5 bodů z 10. Plného počtu bodů nedosahovalo mnoho občanů, jednalo se o 2,2 %. V tomto výsledku však může hrát velkou roli fakt, že v mnoha případech občané volili odpověď neví. Tato odpověď přesahovala i špatné odpovědi. Celkově si občané vedli lépe v otázkách týkající se českého politického prostředí, nežli v mezinárodních otázkách. Index politických znalostí obsahoval i jednu otevřenou otázku, zbylých 9 otázek bylo uzavřených. U této otevřené otázky zvolili respondenti nejčastěji odpověď neví. Také se v tomto případě jednalo o nejhůře zodpovězenou otázku, pouze 7,7 % respondentů znalo jméno svého hejtmana. Charakteristikou těchto respondentů byla velká nejistota v politických znalostech.

V analýze byly prokázány statistické rozdíly v průměrech politických znalostí mezi občany jednotlivých krajů. Nejlépe si vedli obyvatelé Prahy, v průměru získávali 5,7 bodů. Naopak nejhůře si vedli obyvatelé Moravskoslezského a Královéhradeckého kraje, kteří získávali v průměru 3,9 bodů. Nejvyšší skóre obyvatelů Prahy a nejnižší skóre obyvatelů Moravskoslezského kraje nebylo nijak překvapivé, jelikož se jedná o ekonomicky a sociálně vyspělý region v případě Prahy a ekonomicky a sociálně slabší region v případě Moravskoslezského kraje. Jako překvapivý se projevil průměrný výsledek obyvatelů Královéhradeckého kraje, i přesto že je řazen k ekonomicky i sociálně vyspělejším regionům. Dále byl zkoumán vztah mezi zájmem o politiku a politickými znalostmi. Dle předpokladů si občané, kteří se zajímají o politiku, vedli lépe než občané, kteří se o politiku zajímají méně nebo vůbec. I u občanů, kteří se o politiku zajímají jen trochu, byla zjištěna nadprůměrná hodnota indexu politických znalostí. Zájem o politiku měl velmi silný efekt na politické znalosti a je tedy pro jejich rozvoj velmi důležitý.

Jedním ze záměrů této práce bylo zjistit, jak dobré mají čeští občané znalosti o politice. Tyto znalosti českých občanů by se daly charakterizovat velkou nejistotou v politických informacích. Čeští občané velmi často volili jako odpověď možnost neví. Občané, kteří se účastní voleb, jsou vzdělanější, sledují média a necítí se být politicky odcizení, dosahovali

vyšších politických znalostí. Naopak občané, kteří se neúčastní voleb, nesledují média a cítí se být individuálně či institucionálně odcizení, mají nižší politické znalosti. Politické znalosti jsou tak spjaty především s občanskými kompetencemi nežli se socio-ekonomickými faktory.

Mezi faktory, u nichž se zkoumalo působení na politické znalosti patřilo pohlaví, věk, spokojenost s životní situací, vzdělání, volební účast do PS a místních zastupitelstev, nevolební participace, sledování médií, individuální a institucionální odcizení. Ze série otázek tázajících se na politiku byl vytvořen index politických znalostí. Mnohonásobná regresní analýza prokázala, že tyto faktory dohromady vysvětlují politické znalosti z 24 %. Tímto se dostávám k odpovědi na výzkumnou otázku: *Jaké faktory vysvětlují odlišnou úroveň politických znalostí občanů ČR?* Jako relevantními faktory pro politické znalosti se ukázalo být vzdělání, volební účast do PS i do místních zastupitelstev, nevolební participace, individuální odcizení a sledování médií. Naopak nerelevantními se projevíly faktory pohlaví, věk, spokojenost s životní situací a institucionální odcizení. První hypotéza: *Čím vyšší má občan věk, tím vyšší jsou jeho politické znalosti*, se nepotvrdila. Koeficient těchto proměnných nebyl signifikantní. Vyšší věk tedy nebyl proměnnou, jenž by asociovala politické znalosti. Ve druhé hypotéze bylo stanoveno: *Muži mají vyšší politické znalosti*. Tato hypotéza nebyla potvrzena, muži dosahovali o něco vyššího průměru v politických znalostech, ale tyto rozdíly nebyly statisticky významné. Třetí hypotéza: *Čím více je občan spokojený se svou životní situací, tím vyšší jsou jeho politické znalosti*. Předpoklad, že občané, kteří jsou spokojeni se svou životní situací, budou mít vyšší politické znalosti se nepotvrdila, a proto byla hypotéza zamítnuta.

Ve čtvrté hypotéze se předpokládalo: *Čím vyšší je vzdělání občana, tím vyšší jsou jeho politické znalosti*. Vzdělání působilo pozitivně na politické znalosti. Občané, kteří mají vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání měli v průměru vyšší politické znalosti než občané s neúplným nebo základním vzděláním. Hypotéza byla tedy potvrzena. Pátá hypotéza: *Občané, kteří se účastní voleb mají vyšší politické znalosti*. Tento vztah se prokázal být pozitivní a podporuje stanovenou hypotézu. Tato proměnná dokonce působila nejvíc pozitivně na politické znalosti ze všech ostatních proměnných. Šestá hypotéza, která stanovovala: *Čím vyšší je nevolební participace občanů, tím vyšší jsou jejich politické znalosti*, nebyla také potvrzena. Koeficient této proměnné se prokázal být statisticky významný, ale predikovaný pozitivní vztah se nepotvrdil. V sedmé hypotéze se předpokládalo: *Čím více se občané cítí individuálně odcizení, tím nižší jsou jejich politické znalosti*. Tato hypotéza byla potvrzena, mezi proměnnými nastal předpokládaný negativní vztah. Individuální odcizení se ukázalo být i nejsilnější proměnnou, která působila negativně na politické znalosti.

Osmá hypotéza: *Čím více se občané cítí institucionálně odcizení, tím nižší jsou jejich politické znalosti*, se nepotvrdila. V tomto případě došlo k předpokládanému negativnímu vztahu, ale koeficient nebyl statisticky významný. V poslední hypotéze bylo stanoveno: *Čím více občané sledují média, tím vyšší jsou jejich politické znalosti*. Tato hypotéza byla potvrzena. Pokud občan alespoň trochu sledoval politiku v médiích, zvyšovalo to jeho politické znalosti oproti občanům, kteří v médiích politiku vůbec nesledují.

V bakalářské práci byl nejprve specifikován pojem politických znalostí a byla zde vysvětlena problematika tohoto termínu. Dále zde byla zmíněna důležitost politických znalostí pro demokratickou společnost a výhody, které se pojí s politickými znalostmi. V práci byla věnována pozornost faktorům, které mohou asociovat politické znalosti. Byly zde sledovány jak faktory, které mohou působit pozitivně, tak i faktory, které mohou působit negativně na politické znalosti. Praktická část se soustředila především na zodpovězení výzkumné otázky a na testování stanovených hypotéz. Ve výzkumu bylo pracováno s daty Centra pro výzkum veřejného mínění.

Nedostatkem této práce je, že s daty, se kterými se pracuje není možné prokázat příčinný vztah, ale pouze korelace mezi jednotlivými proměnnými. Samotné otázky měřící politické znalosti nejsou zcela reprezentativní. Jedná se pouze o deset otázek, ve většině případů s uzavřenými odpověďmi, které nemohou přinášet zcela objektivní výsledky. Zohlednění odpovědí *nevím* by také mohlo přinést zajímavé poznatky. Dalším limitem této práce je, že se zaměřuje pouze na data z České republiky a jen na jedno časové období. Pro další výzkum by bylo hodnotné se zaměřit na více otevřených otázek zkoumající politické znalosti, které by mohly přinést celou řadu zajímavých poznatků a také pracovat s daty napříč státy. Porovnání politických znalostí mezi jednotlivými občany jiných států by přineslo zjištění, jak si čeští občané stojí oproti jiným národům.

PRAMENY A LITERATURA

Almond, G., & Verba, S. (1963). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Ball, B. (2020). Defeating Fake News; On Journalism, Knowledge, and Democracy. *Moral Philosophy and Politics*. doi.org/10.1515/mopp-2019-0033

Balmas, M. (2014). When Fake News Becomes Real: Combined Exposure to Multiple News Sources and Political Attitudes of Inefficacy, Alienation, and Cynicism. *Communication Research*, 41(3), 430–454. doi.org/10.1177/0093650212453600

Bartels M., Larry. (1996). Uninformed Votes: Information Effects in Presidential Elections. *American Journal of Political Science* 40 (1): 194–230.

Bernhard R., & Freeder, S. (2018). The More You Know: Voter Heuristics and the Information Search. *Political Behavior* 42: 603–623.

Bollen A., & Paxton, K., P. (2000). Subjective Measures of Liberal Democracy. *Comparative Political Studies* 33 (1): 58–86.

Brady, H., Verba, S., & Schlozman, K. (1995). Beyond Ses: A Resource Model of Political Participation. *The American Political Science Review*, 89(2), 271–294. doi:10.2307/2082425

Brom, O., & Řehák, J. (2015). *SPSS–Praktická analýza dat*. Computer Press.

Carpini, D., M., X., & Keeter, S. (1996) *What Americans Know about Politics and Why It Matters*. New Haven and London: Yale University Press.

Carpini, D., M., X., & Keeter, S. (2002). The civic web. In Anderson D. & Cornfield M. (Eds.), *The internet and an informed citizenry* (s. 129–153). Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.

Caplan, B. (2007). *The Myth of the Rational Voter*. Princeton University Press.

Cassel, C., & Lo, C. (1997). Theories of Political Literacy. *Political Behavior*, 19(4): 317-335.
Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/586504>

Cohen, J. (2013). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Academic press.

Český statistický úřad. (2020). Porovnání krajů – pořadí krajů. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/porovnani-kraju-poradi-kraju>

ČTK. (2018, 15. října). Výzkum: Třetina Čechů nesleduje zpravodajství, hlavně mladí lidé. Asi 14 procent populace je apatických a příliš důvěřuje reklamě. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-66291340-tretina-cechu-nesleduje-zpravodajstvi-jde-hlavne-o-mladsi-lidi-s-nizkym-vzdelanim-a-ty-kteri-neduveruji-mediim-vyplyva-z-vyzkumu-medianu>

Dahl, V., Amnå, E., & Banaji, S., & Landberg, M., & Šerek, J., & Beilmann, N., R., M., & Pavlopoulos, V., & Zani, B. (2017). Apathy or alienation? Political passivity among youths across eight European Union countries. *European Journal of Developmental Psychology* 15 (3): 284–301.

Dolan, K. (2011). Do Women and Men Know Different Things? Measuring Gender Differences in Political Knowledge. *The Journal of Politics*, 73(1): 97–107.
doi:10.1017/S0022381610000897

Fiala, P. & Schubert, K. (2000). *Moderní analýza politiky: uvedení do teorií a metod policy analysis*. Brno: Barrister & Principal.

Gelfert, A. (2018). Fake News: A Definition. *Informal Logic*, 38(1), 84–117.
doi.org/10.22329/il.v38i1.5068

Hamplová, D. & Katrňák, T. (eds.). 2018. *Na vzdělání záleží. Jak vzdělanostní rozdíly ovlivňují osudy lidí v české společnosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Jeden svět na školách. (2018). *Mediální gramotnost pražských středoškoláků a jejich postoje k médiím*. Dostupné z: https://www.jsns.cz/nove/projekty/pruzkumy-setreni/medialni_gramotnost_zaku_praha_final.pdf

Jerit, J., Barabas, J., & Bolsen, T. (2006). Citizens, Knowledge, and the Information Environment. *American Journal of Political Science*, 50(2), 266–282. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3694272>

Katuščák, D., Matthaidesová, M., & Nováková, M. (1998). *Informačná výchova: terminologický a výkladový slovník, odbor knižničná a informačná veda*. In Ďurič, L., Hotár, V., S., & Pastier, J. (Eds). Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

Kenamer, D. (Ed). (1992). *Public Opinion, the Press, and Public Policy*. Praeger.

Kenski, K., & Stroud, N., J. (2006) Connections Between Internet Use and Political Efficacy, Knowledge, and Participation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 50(2), 173–192, doi.org/10.1207/s15506878jobem5002_1

Kruse, R. Political Literacy – Concept and its Relevance for the Explanation of the Persistence of Liberal Democracies. FernUniversität: Hagen.

Kuklinski, J. H., Quirk, P. J., Jerit, J., Schwieder, D., & Rich, R. F. (2000). Misinformation and the currency of democratic citizenship. *The Journal of Politics*, 62(3), 790–816.

Lau, R., & Redlawsk, D. (1997). Voting Correctly. *The American Political Science Review*, 91(3), 585–598. [doi:10.2307/2952076](https://doi.org/10.2307/2952076)

Linek, L., & Lyons, P. (2008). *Politická informovanost občanů: teorie, měření a role při zkoumání politických postojů*. Praha: SÚ AVČR.

Linek, Lukáš. (2010). *Zrození smu? Struktura a dynamika postojů k politickému režimu a jeho institucím a jejich důsledky*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Linek, L. (2013). Rostoucí sociální nerovnosti ve volební účasti v Česku v letech 1990–2010. *Naše společnost* 11(1): 3–14. doi.org/10.13060/1214-438X.2013.11.1.1

Linek, L., Císař, O., Petrůšek, I., & Vráblíková, K. (2017). *Občanství a politická participace v České republice*. Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR

- Locke, J. (1965). *Dvě pojednání o vládě*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Luskin, R. (1987). Measuring Political Sophistication. *American Journal of Political Science*, 31(4), 856–899. doi:10.2307/2111227
- Lyons, P. (2007). Měření politických znalostí. *SDA Info* 1 (2): 109–125.
- Lyons, P. (2017). *Political knowledge in the Czech republic*. Institute of Sociology of the Czech Academy of Sciences.
- Mierina, I. (2014). Political Alienation and Government-Society Relations in Post-Communist Countries. *Polish Sociological Review* 185: 3–24.
- Nie, H., N., Junn, J., & Stehlik-Barry, K. (1996). *Education and Democratic Citizenship in America*. Chicago: University of Chicago Press.
- O'Neill, B. (2007). *Indifferent Or Just Different?: The Political and Civic Engagement of Young People in Canada : Charting the Course for Youth Civic and Political Participation*. Canadian Policy Research Networks.
- Pitkin, H. (1972). *The Concept of Representation*. University of California Press.
- Popkin, S., L. & Dimock M., A. (2010). Citizen Competence and Democratic Institutions. In Elkin, S., L. & Soltan, K., E. (Eds), *Political Knowledge and Citizen Competence* (s. 117–145). Penn State Press.
- Prokop, D. (2020). *Slepé skvrny*. Brno: Host.
- Putnam, R., D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.
- Rabušic, L., Soukup, P., & Mareš, P. (2015). *Statistická analýzy sociálních dat (prostřednictvím SPSS)*. Brno: Masarykova Univerzita.

- Scruton, R. (1999). *Slovník politického myšlení*. Brno: Atlantis.
- Singh, S., P. & Roy J. (2014). Political knowledge, the decision calculus, and proximity voting. *Electoral Studies* 34(1): 89–99. doi.org/10.1016/j.electstud.2013.11.007
- Schumpeter, J. A. (2004). *Kapitalismus, socialismu a demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie.
- Strauss, L. (1959). *What Is Political Philosophy?* Free Press. Kuklinski, J.H., Quirk, P.J., Jerit, J., Schwieder, D. and Rich, R.F. (2000). Misinformation and the Currency of Democratic Citizenship. *Journal of Politics* 62: 790-816.
- Torcal, M., & Montero, J.R. (2006). *Political Disaffection in Contemporary Democracies: Social Capital, Institutions and Politics*. London, New York: Routledge.
- Tuček, Milan. (2003). *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Unie vydavatelů. (2020). *VÝZKUM ČTENOSTI TISKU - MEDIA PROJEKT*. Dostupné z: http://www.unievydavatelu.cz/cs/unie_vydavatelu/medialni_data/vyzkum_ctenosti
- Vasu, N., Ang, B., Teo, T., A., Jayakumar, S., Faizal, M., & Ahuja, J. (2018). Fake News: National Security in the Post-Truth Era. Policy document for the Rajaratnam School of International Studies. Dostupné z: https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2018/01/PR180313_Fake-News_WEB.pdf
- Verba, S., Nie, N.H. & Kim, J. (1978). *A Seven Nation Comparison: Participation and Political Equality*. Cambridge University Press: New York.
- Verba, S., Schlozman, L., K., & Brady, H., E. (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Harvard University Press.
- Verba, S., Burns, N., & Schlozman, K., L. (1997). Knowing and Caring about Politics: Gender and Political Engagement. *The Journal of Politics* 59(4): 1051–1072. doi.org/10.2307/2998592

Verba, S., Burns, N., & Schlozman, K. L. (2003). Unequal at the starting line: Creating participatory inequalities across generations and among groups. *The American Sociologist*, 34(1-2), 45-69.

Vlachová, K., & Lebeda, T. (2006). Aktivní občanství a spokojenost s demokracií v Evropě/Active Citizenship and Satisfaction with Democracy in Europe. *Sociologický Časopis /Czech Sociological Review* 42(1): 11-34.

Vlachová, K., & Sedláčková, M. (2013). *Česká republika 2002–2012: hodnoty, postoje, chování*. Praha: Slon.

PŘÍLOHY

Tabulka 1: Hodnoty proměnných (politické znalosti)

	Počet případů	Minimum	Maximum	Průměr	Směrodatná odchylka
Způsob volby do PS	1023	0	1	0,3294	0,47023
Předseda EU není volen přímo	1023	0	1	0,521	0,4998
Formální vznik ČR	1023	0	1	0,6862	0,46426
Důvěra vlády	1023	0	1	0,3842	0,48663
Členi EU	1023	0	1	0,437	0,49625
Volba kr. zastupitelů	1023	0	1	0,6403	0,48015
Odpovědnost kr. za odpad	1023	0	1	0,5455	0,49817
Rada OSN	1023	0	1	0,2004	0,40049
Norsko není v EU	1023	0	1	0,3822	0,48616
Zná jméno svého hejtmana	1023	0	1	0,3969	0,48949
Platné případy (listwise)	1023				

Tabulka 2: Hodnoty proměnných

	Počet případů	Minimum	Maximum	Průměr	Směrodatná odchylka
Kraje ČR	1023	1	14	7,02	4,587
Zájem o politiku	1021	1	4	2,1988	0,84287
Platné případy (listwise)	1021				

Tabulka 3: Velikost efektu - eta

		Hodnota
Eta	Index politických znalostí Dependent	0,373
Nominal by Interval	Zájem o politiku Dependent	0,393

Tabulka 4: Hodnoty proměnných

	Počet případů	Minimum	Maximum	Průměr	Směrodatná odchylka
Transformované vzdělání (4 kat.)	1021	1	4	2,59	0,938
Pohlaví	1023	0	1	0,4966	0,50023
Věk	1022	15	91	47,51	17,182
Spokojenost s životem	1019	1	5	3,735	0,85631
Účast volby PS	993	0	1	0,6203	0,48555
Účast ve volbách do zastup.	1021	0	1	0,6082	0,48839
Index nevolební participace	953	0	12	1,9885	2,84747
Sledování politiky v médiích	1006	1	4	2,1581	0,8237
Individuální odcizení	756	5	25	18,746	4,61372
Institucionální odcizení	829	7	33	16,7515	5,19485
Platné případy (listwise)	633				

Zdroj: vlastní zpracování (výstupy z SPSS)

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá politickými znalostmi českých občanů. Cílem této práce je zkoumat politické znalosti českých občanů a zjistit, jaké charakteristiky se s nimi pojí. Práce využívá dat z průzkumu veřejného mínění uskutečněné Centrem pro výzkum veřejného mínění. Zjištěním je, že čeští občané nemají příliš vysoké znalosti o politice. Ani polovina českých občanů nedokázala zodpovědět polovinu otázek správně. Na všechny otázky dokázalo správně odpovědět pouze 2,2 % českých občanů. V práci se ukázalo, že pozitivně s politickými znalostmi českých občanů souvisí vzdělání, účast ve volbách do PS a místního zastupitelstva a sledování médií. Negativně s politickými znalostmi souvisí nevolební participace a individuální odcizení. Nejsilnějším faktorem, který asociuje politické znalosti je individuální odcizení občanů. Tento faktor je s politickými znalostmi spjat negativně. Nejsilnějším faktorem, který je spjat s politickými znalostmi pozitivně je účast ve volbách do PS. Nevolební participace je spjata s politickými znalostmi negativně. Faktory jako jsou věk, pohlaví, spokojenost s životem a institucionální odcizení na politické znalosti nepůsobí.

Klíčová slova: *politické znalosti, politická gramotnost, politická informovanost, česká společnost*

ABSTRACT

The Bachelor thesis deals with the political knowledge of Czech citizens. The main aim of this thesis is to examine the political knowledge of Czech citizens and find out what characteristics are associated with them. The thesis uses public opinion data conducted by the Center for Public Opinion Research. Not even half of the Czech citizens were able to answer half of the questions correctly. Only 2,2 % of Czech citizens were able to answer all questions correctly. The thesis showed that education, participation in elections to the Chamber of deputies and the local council and media monitoring are positively related to the political knowledge of Czech citizens. Non-electoral participation and individual alienation are negatively related to political knowledge. The strongest factor that associates political knowledge is the individual alienation of citizens. This factor is negatively linked to political knowledge. The strongest factor, which is positively related to political knowledge, is participation in elections to the Chamber of deputies. Non-electoral participation shows that it is negatively linked to political knowledge. Factors such as age, gender, satisfaction with life and alienation in institutions do not affect political knowledge.

Keywords: *political knowledge, political literacy, political awareness, Czech society*